

T.C
MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
SAHNE SANATLARI ANASANAT DALI
TİYATRO PROGRAMI

**EPIK TİYATRONUN Y (Yabancılaştırma) EFEKTİ ÜZERİNDEN
FRANZ KAFKA'NIN DAVA ADLI ROMANI'NİN TİYATRO OYUNUNA
UYARLANMA SÜRECİNİN İNCELENMESİ**

(Yüksek Lisans Tezi)

Hazırlayan
20136033 Cenk SÖZERİ

Danışman:
Prof. Merih TANGÜN

İSTANBUL – 2019

T.C
MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
SAHNE SANATLARI ANASANAT DALI
TİYATRO PROGRAMI

**EPIK TİYATRONUN Y (Yabancılaştırma) EFEKTİ ÜZERİNDEN
FRANZ KAFKA'NIN DAVA ADLI ROMANI'NİN TİYATRO OYUNUNA
UYARLANMA SÜRECİNİN İNCELENMESİ**

(Yüksek Lisans Tezi)

Hazırlayan
20136033 Cenk SÖZERİ

Danışman:
Prof. Merih TANGÜN

İSTANBUL – 2019

Kabul (Sınav) Tarihi: 25/09/2019

Cenk SÖZERİ tarafından hazırlanan **EPİK TİYATRONUN Y (YABANCILAŞTIRMA) EFEKTİ ÜZERİNDEN FRANZ KAFKA'NIN DAVA ADLI ROMANININ TİYATRO OYUNUNA UYARLANMA SÜRECİNİN İNCELENMESİ** adlı bu çalışma aşağıda adları yazılı jüri üyelerince Oybirliğiyle / Oyçokluğuyla Yüksek Lisans Eser Metni olarak Kabul Edilmiştir.

İmzası:

Kabul (Sınav) Tarihi: 25/09/2019

Jüri Üyesi : Öğr. Gör. Dr. Ebru SOYUERDEN ARACI

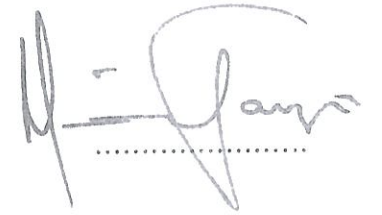
Jüri Üyesi : Prof. Dr. Kerem KARABOĞA (İstanbul Üni.)

(Jüri Üyesinin Ünvanı , Adı , Soyadı ve Kurumu) :

İmzası :

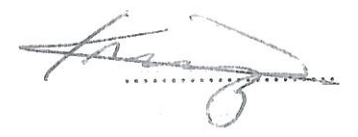
Jüri Üyesi : Prof. Dr. Merih TANGÜN (Danışman)

Jüri Üyesi : Öğr. Gör. Dr. Ebru SOYUERDEN ARACI

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Kerem KARABOĞA (İstanbul Üni.)

ÖNSÖZ

Bu tez çalışması, Franz Kafka'nın DAVA adlı romanının Epik Tiyatro'nun dinamikleri ve yöntemleri arasından 'Yabancılaştırma Efektı' kullanılarak bir tiyatro metnine dönüşmesini amaçlamıştır. Franz Kafka'nın romanlarındaki anlatım biçiminin Epik Tiyatro'nun anlatım biçimine uygun olması, özellikle okuyucu/seyirci ilişkisindeki yabancılaştırma olgusu, romanlarındaki kahramanların gizemli ve anlaşılmaz gibi görünen ama ipuçları takip edildiğinde aslında çok açık ama bir o kadar da görünenin aksi yönleri, sahnelenme açısından konu bütünlüğü olarak parça parça oluşan ancak kendi içindeki sürdürülebilir mantığı, beni bu romana daha da yaklaştırmış ve bu romanın bir tiyatro biçimine/metnine dönmesinde beni heyecanlandırmıştır. 1989-93 yılında MSÜ Devlet Konservatuvarı Tiyatro Bölümünde başlayan oyunculuk serüvenim ve o yıllarda yaptığımız çalışmalar ve incelemeler sayesinde romanları ile kesişen yolum, bana, onun yazdıklarını ayrıntılı olarak inceleme şansı sağlamıştır. Kendisi ile ilgili çok fazla çalışma bulunmaması, yaşadığı yıllarda edebiyat dünyasının çok fazla içine girmeyip, yaşayış olarak da hem kendine hem de herkese karşı uzak ve mesafeli duruşu, tamamen kendi iç dünyasından ve geçirdiği çocukluk yıllarından kaynaklanmıştır.

Bu çalışma ile Franz Kafka'nın 'Dava' adlı romanından edindiğim bilgileri kuramla desteklemeyi, Franz Kafka'la ilgili çok az sayıda Tiyatro metni ve çalışmalara, faydalı olabilecek bir yenisini eklemeyi hedeflemekteyim. Bu hedefime ulaşmam için engin bilgisi ve deneyimi ile çalışmalarımı yönlendiren sevgili ve çok değerli hocalarım Prof. Zeliha Berksoy'a, desteğini ve yardımını hiç esirgememiş olan danışmanım Prof. Dr. Merih Tangün'e, eserin çevirmeni Kamuran Şipal'e, deneyimini eksik etmeyen Ebru Soyuerden'e ve benimle birlikte kafa yoran tüm öğrencilerim ve dostlarıma teşekkürü bir borç bilirim.

Mayıs 2019

Cenk Sözeri

**EPIK TİYATRONUN Y (Yabancılaştırma) EFEKTİ ÜZERİNDEN
FRANZ KAFKA'NIN DAVA ADLI ROMANI'NİN TİYATRO OYUNUNA
UYARLANMA SÜRECİNİN İNCELENMESİ**

ÖZET

Bu araştırma, Franz Kafka'nın 'Dava' romanının Bertolt Brecht'in öncülüğünü yaptığı Epik Tiyatro kuramındaki uygulama dinamiği olan Yabancılaştırma Efektini üzerinden yola çıkılarak incelenmiştir. Dava romanı incelenirken içinde bulundurduğu birçok bilmece ve gizem düzlemi Y-Efektinden yararlanılarak çözümlenmiş ve roman bir tiyatro metni haline getirilerek, yeni bir biçim ve boyut kazanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Franz Kafka, Dava, Brecht, Y-Efekt

**EPIC THEATER Y (Alienization) THE INVESTIGATION OF THE PROCESS
OF THE FRANZ KAFKA'S ATTITUDE ROMAN ON THE
THEATER'S PLAY**

ABSTRACT

This research has been studied by taking into account the alienation effect of Franz Kafka's practice dynamics in Epic Theater theory, which was led by Bertolt Brecht. The case was contained in reviewing the novel *Many riddles and mystery planes* were solved using the Y-Effect, and the novel was transformed into a theatrical text and gained a new form and dimension.

Keywords: Franz Kafka, Case, Brecht, Y-Effect

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖNSÖZ	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
1. GİRİŞ	1
2. EPİK TİYATRO VE YABANCILAŞTIRMA EFEKTİ	3
2.2 Yabancılaştırma Efektii.....	7
2.3 Y-Efektinin Oyuncu Ve Oyun Metinleri Üzerinde Kullanımı	9
3. KAFKA 'NIN DAVA 'SI	12
3. 1 Kafka'nın Hayatı ve Eserleri	15
3.2 Dava Romanının Konusu	17
3.3 Epik Bakış Açısı ile Dava Romanı	19
3.4 Dava Romanındaki Yabancılaştırma Efektii.....	21
4. DAVA OYUN METNİNİN İNCELENMESİ	24
5. DAVA ROMANI OYUN METNİ	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
6. SONUÇ	69
KAYNAKÇA	70
ÖZGEÇMİŞ	71

1. GİRİŞ

Bu çalışmada Franz Kafka'nın DAVA adlı romanının Epik Tiyatro biçimi ile ele alıp, Yabancılaştırma efekti ile bir tiyatro metnine uyarlanma süreci incelenecektir. İnceleme yapılırken alımlama, yorumbilim stratejilerinden yararlanılmaktadır.

Kafka 28 Temmuz 1914'te günlüğüne şu notu düşmüştür: “Yapacağım bir çalışmayla esenliğe çıkamazsam, mahvoldum demektir.”¹ Felice Bauer'le nişanın bozulduğu Almanya'dan az önce Prag'a dönmüştür. Bir süre sonra 25 Ağustos'ta günlüğüne şu notu düşer: “ Birkaç gündür yazıyorum, dilerim sürer böyle. İki yıl önceki gibi tastamam korunmuş ve çalışmanın içine girip yuvalanmış değilim bugün, ama yine de önümde bir amaç var, düzenli akıp giden, boş ve saçma bekar yaşamım bir savuncaya kavuştu.”² Kafka'nın bu koşullar altında yazmaya başladığı yapıt 'Dava' romanıdır.

Başlangıçta romanın yazılması hızlı bir tempoyla ilerler, iki ay gibi bir süre içinde yaklaşık iki yüz sayfadan oluşan bir manüskri ortaya çıkar. Ama zaman geçtikçe tempo yavaşlar, 1915 yılının Ocak ayında romanı tamamlanmamış durumda elinden bıraktığı zaman, aradan geçen dört ay içinde daha önce yazılanlara ancak yüz sayfa kadar bir şey eklenebilmiştir.

Yazılanların arasında 'Katedral' bölümünde yer alıp kendisinde büyük bir hoşnutluk ve mutluluk duygusu uyandıran 'Kapıcı' öyküsünü yayınlamaya değer bulur Kafka, öykü daha 1915 Eylül'ünde 'Kanun Önünde' başlığıyla basılır. Bu öykü dışında roman memnun etmemiştir Kafka'yı. 1918 yılının başında kendisinden manüskrileri isteyen dostu Max Brod'a şöyle yazar: “Romanları yollamıyorum. Eski çabaları deşmenin ne anlamı var? Bunları şimdiye dek yakmadım, onun için mi? (...) yakında gelirim, umarım bu da olur. Hatta sanatsal bakımdan başarısız bu tür çalışmalarını saklamanın anlamı ne³?”

Ama sonunda yine de ele geçirdiği 'Dava' manüskrisini okuyan Brod, Kafka'nın

1 Franz KAFKA, “Günce”, s.78.

2 Franz KAFKA, “Günce” , s.221.

3 Max BROD, Kafkada İnanç ve Umutsuzluk, s. 23.

roman konusundaki yargısını asla paylaşmaz. 1921'de yayınlanan bir yazısında 'Dava'yı 'Kafka'nın en büyük yapıtı' diye niteler, “yazarının kanısınca bitirilmemiş, bitirilemeyecek, yayınlanmaya değer olmayan, kendi kanısınca tamamlanmış” bir romandır.⁴ 'Dava' Kafka'nın ölümünden az sonra yazardan kalan yapıtların birincisi olarak yayınlattığı romana gerçekten de tamamlanmış bir görünüm veren Brod, bunu da her şeyden önce besbelli bitirilmemiş bölümleri roman kapsamı dışında bırakarak gerçekleştirir. 'Dava' manüskrisinin bugüne kadar kaybolmadan kalmasını, özellikle Brod'a borçlu bulunmaktayız; Brod Alman ordularının 1939'da Prag'a girmesinden önce 'Dava' manüskrisini yazarın öbür manüskrileriyle birlikte kentten dışarı çıkarmıştır.

Yaşadığı dönemde pek anlayamamış ama ölümünden sonra eserleriyle haklı bir üne kavuşmuş Franz Kafka'nın özellikle Dava romanı, Epik Tiyatro biçimi olarak bir Tiyatro metni olacak tüm özellikleri içermektedir. Özellikle romanın bitmemiş hali ve sonradan tamamlanmaya çalışılması kendi içinde yer yer belirsizlikler ve kopukluklar yaratmış olsa da Epik Tiyatro ve Yabancılaştırma efektinin uygulanışı ile tiyatro metnine uyarlanmasında doğru bir zemin sağlamıştır.

4 Walter BENJAMİN, Franz Kafka, s.88.

2. EPİK TİYATRO VE YABANCILAŞTIRMA EFEKTİ

2.1 Epik Tiyatro

Epik tiyatro kavramı, her ne kadar Brecht'in adıyla özdeşleşmiş olsa da aslında kavramın geçmişi Brecht'ten öncesine uzanmaktadır. Brecht'in ilk kez 16 Mayıs 1927'de *Der Neue* adlı dergiye yazdığı bir makalede kullandığı bu kavram, öncesinde politik tiyatronun kurucusu Erwin Piscator tarafından kullanılmıştır. Piscator, Epik Tiyatro adını koymuş; ama sınırlarını tam olarak belirlememiştir. Bu kavramı ilk kez maddeci dünya görüşü ile içeriği yönünden saptayan, uygulama açısından bir estetik durumuna getiren tiyatro adamı Piscator'dan etkilenen ve onun politik tiyatrosunu bir adım ileri taşıyan Bertolt Brecht'tir.

Dünya savaşını izleyen ilk on beş yıl, kimi Alman tiyatrolarında açık seçik hikâye edici ve betimleyici nitelik taşıdığı, projeksiyondan ve açımlayıcı korolardan yararlandığı için *epik* adı verilen nisbeten yeni bir oynayış biçiminin denemeleri yapılmıştır. Pek de basit sayılamayacak bir tekniğe başvuran oyuncu, oynadığı kişiyle arasında belli bir uzaklığı koruyor, çeşitli durumları seyircilerin eleştirilerine olanak sağlayacak bir görüş açısına sokuyordu. Epik Tiyatronun savunucuları, yeni konuların, yani günümüz toplumunda alabildiğine gerginleşmiş sınıf çatışmalarına ilişkin pek karmaşık süreçlerin yeni yöntemle sahnede kolay canlandırılabilceğini, toplumsal olayların nedensellik ilişkisi içerisinde ancak epik yoldan yansıtılabileceğini ileri sürmekteydiler. Ne var ki, ilgili denemeler güzelbilim (estetik) karşısına hatırı sayılır bir yığın güçlük çıkarmaktaydı.

Bir konunun sergilenişinde başvurulabilecek dramatik ve epik biçimler, Aristoteles kurallarına göre apayrı şeyler sanıldığından, çok kimse *Epik Tiyatro* sözünü çelişki görmüş, her iki biçim arasındaki tek ayrımın, dramatik yapıtların oyuncular tarafından sahnede oynanması, epik yapıtların kitap biçiminde okuyucuya sunulması olduğunu dikkate almamıştır.

Gerek Homeros gerek Ortaçağ yazarlarının yapıtları aynı zamanda dramatik nitelik taşımaktadır. Goethe'nin *Faust*'u veya Byron'ın *Manfred*'i en büyük etkisini kitap biçiminde göstermiştir. Dramatik ve epik yaratılar arasındaki ayırım, daha Aristoteles tarafından onların değişik yapılarında görülmüş, bunlarla ilgili kurallar güzelbilimin (estetik) iki ayrı dalında ele alınmıştır. Yapısal değişiklik birinde sahne, birinde kitap olmak üzere yapıtların farklı sunuluş biçimlerinden ileri gelmektedir. Ama epik yapıtlarda 'dramatik', dramatik yapıtlarda da 'epik' öğeler vardır. Dramatik özellik, geçen yüzyıl burjuva romanında hayli gelişip serpilmiştir. Dramatik özellikten de öykünün gerçek anlamıyla bir merkezde toplanması (santralizasyon) ve tek tek parçaların birbirine sımsıkı bağlılığı anlaşılmaktadır. Konunun belli bir coşkuyla sergilenişi ve çeşitli güçler arasındaki çatışmanın özellikle vurgulanması, 'dramatik' yapıtların belirleyici özelliğidir.

“Bir epik yapıtı, dramatik yapıtın tersine, bir makasla keser gibi parça parça kesip doğrayabilirsiniz; ama yine de parçalar asla yitirmez dirimselliğini,” sözleriyle Alfred Döblin,⁵ bu türü çok güzel tanımlamıştır. Konuyu daha da netleştirmek gerekirse, Epik Tiyatro, Aristotelesçi anlayışa ve dramatik tiyatroya karşı, diyalektik materyalizmin tiyatrosu olmak üzere bir metot hâline getirdiği tiyatro anlayışı ve tarzıdır. Bu anlayışın çıkış noktası alışlagelmiş Aristotelesçi anlayışa karşı zıt bir yöntem taşımaktadır. Dramatik tiyatrodaki seyirci etkin değildir, düşünce üretmez, olanı izler ve yargı vermez, Epik Tiyatrodaki ise seyirci daha aktiftir, olup bitenin ortasında değil, karşısında konumlanır, bir gözlemci gibi inceler, gözlemler ve yargılar. Dolayısıyla Aristotelesçi anlayışın tersine fikir üretir, düşünmeye zorlanır.

Projeksiyon ve makineleşmenin sahneye kazandırdığı, eskisinden çok daha büyük değişim olanağı, öte yandan sinema, eldeki teknik donatımı bütünlemiş ve bu süreç, insanlar arasında geçen pek önemli olayların, olayları yöneten güçleri kişileştirmek ya da kişileri doğa ötesi güçlerin buyruğuna vermekle artık kolay yansıtılmadığı bir dönemde bunu gerçekleştirmiştir.

Toplumsal olayların kavranabilmesi için, insanların yaşadığı çevrenin enine boyuna ve önemle üzerinde durmak gerektiği anlaşılmış bulunmaktadır. Bu çevre kuşkusuz şimdiye kadarki dramatik yapıtlarda da yer almaktadır ama bağımsız bir öğe olarak değil de, sadece oyundaki baş kahramanın açısından verilmektedir. Çevrenin geleneksel tiyatrodaki bulunuş nedenini, kahramanın bu çevreye tepkisi oluşturmuştur.

5 Bertolt BRECHT, *Epik Tiyatro*, s.28.

Nasıl ki bir su üstünde gemiler yelkenlerini açar ve ancak yelkenlerin bükülüp kıvrılışından rüzgârın varlığı sezilir, işte öyle görülmüştür çevre. Ama Epik Tiyatro'da artık bağımsız bir öge olarak sergilenmektedir.

Tiyatro 'hikâye etmeye', anlatmaya başlamıştır. Dördüncü duvarın ortadan kalkmasıyla, anlatıcı, açık seçik sahnede göstermiştir kendini. Bir yandan arka plan, başka yerlerde aynı zamanda geçen olayları büyük pankartlar üzerinde seyirciye anımsatarak, sahnede sergilenen olaylar karşısında bir tavır takınmakta, bir yandan da projeksiyonla beyazperdeye belgeler yansıtılarak oyun kişilerinin söyledikleri pekiştirilerek, çürütülmektedir. Somut sayılara başvuruyla soyut konuşmaların yardımına koşulmakta, somut niteliklerine karşın anlamı kapalı olayların buyruğuna sayı ve cümleler sunulmaktadır. Öte yandan, bir 'tümdeğişim' geçirmeyen oyuncular, sahnede canlandırdıkları kişiyle aralarında bir uzaklığı korumaya özen gösterip, seyircileri açıkça eleştiriye çağırarak bir tutum takınmaktaydılar.

Artık seyircinin, oyundaki kişilerle salt özdeşleşme içinde kalarak, kendisini eleştiriye kapalı, yani pratikte yararsız yaşantılara kaptırması önleniyor, oynayış biçimi, sahnede sergilenen olayları bir yabancılaştırma işleminden geçiriyordu. Bu anlatılanın anlaşılabilmesi için gerekli bir yabancılaştırmadır. Çünkü anlatılanların seyircilerde 'pek doğal' nesnelere izlenimini uyandırması, onların anlaşılmasını yabancılaştırma sayesinde önlenmekteydi.

Doğalın yadırgatıcı bir özellik kazanması gerekiyordu. Ancak bu yoldan neden ve sonuç yasaları gün ışığına çıkarılabildi. Seyircilere, insanın belli bir durumda yalnız sahnede ortaya konduğu gibi değil, başka türlü de davranabileceği kanıtlanacaktı. Bunlar gerçekten büyük değişikliklerdi.

Tiyatro, öğretici bir işlevle çalışmaya başlamıştı. Petrol, enflasyon, savaş, toplumsal çatışma, aile, din vb. durumlar oyunlara konu edilmekteydi. Koro, seyirciyi bilmediği sorunların içyüzü üzerinde aydınlatıyor, sinema dünyanın dört bir bucağından olayları alıp montaj tekniğinden yararlanarak seyirciye sunuyor, projeksiyon seyirci önüne istatistik malzeme yığıyordu. Arka planların öne çıkarılmasıyla, insanların davranışları eleştiriye konu yapılmaktaydı. Yanlış davranış hangisidir, doğru davranış hangisi, açıkça görülmüyordu. Kimi insanlar çıkıyordu sahneye, ne yaptığını biliyor ama kimi de bilmiyordu. Böylelikle tiyatro, filozofların uğraş yerine dönüşmekteydi; ama dünyayı açıklamayla yetinmeyip, onu değiştirmeyi de dileyen filozoflardı

bunlar peki ama nerede kalıyordu eğlence ögesi? Bu, seyircilerin yeni baştan okul sıralarına oturtulması, seyircilere karacahil gözüyle bakılması değil miydi? Yani seyircilerin sınavdan geçmeleri, diploma almaları mı isteniyordu?

Genellikle, öğrenmek ile eğlenmek arasında pek büyük bir ayrımın varlığı düşünülmektedir. “Öğrenmek yararlıdır belki; ama hoş giden ancak sonuncusu, yani eğlenmektir.”⁶ denir. Bu durumda hiç de hoş gitmeyen, can sıkıcı, hatta seyirciyi yoran bir tiyatro olduğu eleştirisine karşı Epik Tiyatro'yu savunmak gerekmektedir. Bunun için, öğrenmek ile eğlenmek arasındaki karşıtlığın zorunlu nitelik taşımadığını, şimdiye dek hep var olagelmediğini ve bundan böyle de hep var olması gerekmeyeceğini söylemek yeterli olacaktır.

Dramatik biçim ve Epik Tiyatro arasındaki bir başka fark da, ilkinde varolan insan zaten bilinirken, Epik anlayışta ise insan bir inceleme konusu halindedir. Dramatik Tiyatroda insan ya iyidir ya kötü ya soyludur ya sefil ama Epik Tiyatroda insan sürekli bir oluşum halinde olduğundan değişkendir, değişebilir ya da değiştirebilir. Epik anlayışta insan kategorize edilmez, dünyadaki her şey gibi sürekli bir değişimin içindedir insan, bu sebeple araştırılmaya, gözlemlemeye gereksinim duyulan bir bilinmeyendir aslında. Dramatik Tiyatro organik bir yapı gibi birbirinin içinden doğmaktadır. Birinci sahne ikinci sahenin nedeni olurken, ikinci sahne üçüncüyü hazırlamaktadır. Oysa Epik Tiyatroda bu ilişki kurgu-montaj tekniği ile yürümektedir. Her sahne sadece kendisi için vardır. Bir sahne diğer sahenin nedeni değildir, olmak zorunda da değildir.

Her sahne kendi içinde bir bütün olan kısa episodlar şeklindedir. Bu episodlar yer değiştirebilir, birbirine bağlı olmak zorunda değildir. Dramatik Tiyatrodaki neden-sonuç ilişkisi Epik Tiyatroda yoktur.

Özetle: Dramatik Tiyatro seyircisi şöyle demektedir: “Evet, bunu ben de yaşadım. - Ben de böyleyim. - Eh, doğal bir şey. - Ve hep böyle olacak bu. - Adamın durumu yürekler acısı, zavallı için çıkar yol yok. - Sanat buna derler işte: Her şey ne kadar da doğal! - Ağlayanla ağlıyor, gülenle gülüyor insan!”

Epik Tiyatro seyircisi ise şöyle demektedir: “ Bak, bunu hiç düşünmemiştim işte! - Ama öyle de yapar mı adam! - Çok garip, çok garip, inanılır gibi değil! - Ee, yeter artık! - Adamın durumu yürekler acısı, bir çıkar yol var ama göremiyor. Sanat buna

6 Bertolt BRECHT, Epik Tiyatro, s.30.

derler işte: Her şey ne kadar da şaşırtıcı! - Ağlayanın durumuna gülüyor, gülenin durumuna ağlıyor insan.”⁷

2.2 Yabancılaştırma Efektı

Seyircide Y-Efektinin sağlanması için, dramatik tiyatrunun yücelttiği 'özdeşleşme'nin yıkılması şarttır. Özdeşleşme, oyuncunun izleyicinin dramatik sürecin içine girmesini sağlayacak biçimde değişim yoluyla rolüyle birleşmesi, bu illüzyona kapılan seyircinin ise sahnedeki olayların gerçekten yaşandığını ve kendisinin gerçekten olup biten bir olayı gizlice seyrettiğini sanmasıdır. Özdeşleşme yoluyla seyirci seyrettiği olaylar karşısında kolay manipüle edilir hale gelmiştir. Brecht, “Deneysel Tiyatro” adlı yazısında özdeşleşmenin sakıncalarını şu örnekle ifade eder: “Sahne ile seyirci arasındaki ilişki özdeşleşme temeline dayandı mı, seyircinin bütün görebildiği, özdeşleştiği kahramanın görebildiği kadardır. (...) Kızına karşı öfkesi Kral Lear’den seyirciye sıçrar, yani seyir sırasında Lear gibi öfkelenir seyirci, diyelim şaşkınlık, tedirginlik ya da daha başka duygulara kendisini kaptıramaz. Kısaca, Lear’in öfkesi haklılık derecesi bakımından sınamadan geçirilmez ya da doğurabileceği sonuçlar önceden bildirilmez seyirciye. Üzerinde fikir yürütülmez, sadece paylaşılır bu öfke.”⁸

Aristotelesçi olmayan oyun sanatını (Epik Tiyatro) tanımlamak için, bu sanatı Aristotelesçi dram sanatından ayırmak gereklidir. Aristoteles’in tragedyanın amacı olarak belirlediği şey, yani *katharsis*, bir başka deyişle seyircinin sahnede izlediği korku ve acıma duygusu uyandıran kişi ve olaylarla özdeşleşerek korku ve acıma duygusundan arınması, toplum açısından küçümsenmeyecek bir önem taşımaktadır. Söz konusu arınma, kendine özgü ruhsal bir sürecin sonunda gerçekleşir ve bu süreç oyuncuların yansılacağı kişilerle seyircilerin özdeşleşmesi sürecidir. İster Aristoteles’in koyduğu kurallardan yararlanarak başarisın, ister yararlanmaksızın, böyle bir özdeşleşmeyi sağlayan oyun sanatı Aristotelesçi diye nitelendirilmektedir.

Aristoteles *Poetika*'sının dördüncü bölümünde, özdeşleşmeye dayalı olarak oyunculukta duyulan haz konusunda genel sözler ve bu hazzın neden öğrenilmesi gerektiği ile ilgili nedenleri açıklamaktadır. Ama kitabının altıncı bölümünde daha kesin bir tutum takınır, tragedyanın özdeşleşme alanını sınırlandırır, yalnız korku ve acıma duyguları uyandıran eylemlerin özdeşleşmeye konu yapılması zorunluluğunu

7 Bertolt, BRECHT, Epik Tiyatro, s.29.

8 Bertolt BRECHT, Epik Tiyatro, s.195

ileri sürer. Bununla da yetinmez, bir başka sınırlamaya daha giderek, eylemlerin korku ve acıma duyguları uyandırmak amacıyla yansıtılması gerektiğini belirtir. Oyuncuların şu ya da bu eylemi yansıtmasıyla, seyircilerin oyunculara öykünmesinin sağlanılmak istendiği buradan anlaşılmaktadır. Yani bir sanat yapıtı karşısında seyircinin takınacağı tavır, oyuncuyla, dolayısıyla oyuncunun yansıladığı kişiyle özdeşleşme sağlaması gerektiğidir.

Brecht'in duyguyu değil aklı önceleyen ve seyirci-sahne-oyuncu üçlüsü arasında farklı bir bağ kurmanın yollarını arayan, epik tiyatrodaki "özdeşleşme"nin yerine getirdiği kavram "yabancılaştırma"dır. Epik tiyatrodaki karakteristik bir öğesi olarak Y-efekt (Yabancılaştırma efekti) seyircide toplumsal açıdan verimli bir eleştirinin etkin duruma geçirilmesi amacıyla sahnede sergilenen olayların yadırgatıcı bir özellikle donatılmasını sağlayan, kendiliğinden anlaşılmayıp bir açıklamayı gerektirmesine ve seyirciler tarafından doğal karşılanmalarının önlenmesine imkân veren efektler olarak açıklanmaktadır. Bir kavram olarak ilk kez Brecht tarafından kullanılmış olan yabancılaştırma etkisi, kişiyi duygusallıktan uzaklaştırdığı için nesnel bakış açısı sağlar. Yabancılaştırma etkisinin kullanılmasıyla seyircinin sahnede gerçekleşen olaylarla ya da oyuncuyla özdeşleşmesi engellenmektedir. Çeşitli yabancılaştırma efektleri yoluyla sürekli olarak uyarılan seyircinin dikkati, oyun boyunca canlı tutulmaktadır. Seyircinin, sahnedeki olaylarla özdeşleşmesini önlemek için, sahne aldaticılığı (illüzyon) çeşitli türde şarkılar, seyirciye doğrudan yönelmeler, yorumlar ve sözsüz oyun ya da doğrudan irdemeler biçimindeki 'eklentiler'le kesilmektedir. Bunun yanı sıra, projeksiyonla sunulan belgeler, sahne ya da bölüm başlarındaki başlıklar, afişler, filmler, seyirciyle diyalog hâlinde olan oyuncuların farklı rollere bürünmesi, aynı oyuncunun birden fazla rolde görünmesi gibi unsurlar, hep oyunun akışını kesmek ve seyircinin oyuna kapılmasını engelleyip onu olan biteni dışarıdan gözlemleyen ve değerlendiren bir jüri konumunda bırakmak içindir. Tiyatronun dramatik biçiminde, sahnede gelişen olaya dâhil edilen seyircinin merakı bundan sonra ne olacağı yönünde gelişirken, epik biçimde sahnedeki olayın karşısında bulunan seyirci bu olayın nasıl ve neden olduğuyla ilgilenir; çünkü projeksiyon, afiş, film gibi çeşitli yabancılaştırma etkilerinin kullanımıyla seyircinin o sahnede ne olacağıyla ilgili merakı giderilmiştir.

2.3 Y-Efektinin Oyuncu Ve Oyun Metinleri Üzerinde Kullanımı

Oyunlarda Y-Efektinin uygulanabilmesi için, sahne ile seyirci salonunun tüm büyüselliğinden arıtılması ve ipnotik alanların oluşmasının kesinlikle önlenmesi gerekmektedir. Özellikle oyun kişilerinin kimi davranışlarını açıklama amacıyla belli bir atmosferin yaratılması gerekiyorsa, bu atmosferin kendisi yabancılaştırılmalıdır. Bu yüzden, epik teknik olan Y-efektinin uygulandığı sahnelerde “akşamleyin oda”, “güz vakti sokak” gibi belli bir yerin belli bir zamandaki atmosferini yaratmaktan ve konuşma ritminde yapılacak düzenlemelerle belli bir havanın doğmasına ön ayak olmaktan kaçınılmaktadır.

Y-efektini yaratabilmenin koşulu, oyuncunun sergilediği olayı, sahnede bir anlatıcı-gösterici tutumuyla canlandırmasıdır. Sahneyi seyirciye kapayan, dolayısıyla sahnedeki olayın gerçek içinde ve seyircisiz geçtiği yanılsamasının doğmasına yol açan dördüncü duvar tasarımıyla vazgeçilmesi zorunludur. Seyircilerle sahne arasındaki bağlantı öteden beri özdeşleşme temeline dayanmaktadır. Geleneksel tiyatro oyuncusu, söz konusu ruhsal eylemi gerçekleştirmek için büyük bir çaba harcamaktadır, sanki sanatının ana amacı olarak bunu görmektedir. Y-efektini tekniği bu amaca taban tabana zıt bir nitelik taşır. Y-efektini tekniği, oyuncuyu, seyircinin kendisiyle özdeşleşmesini engeller. Ancak belirli kişileri ve durumları anlatmak, sahnede canlandırıp davranışlarını sergilemek için tümünden özdeşleşmekten de vazgeçilmemektedir. Örneğin; bir kazanın tanıkları, kazaya uğrayan kişinin davranışını kaza yerine sonradan gelenlere sunması veya şaklaban birinin çıkıp, bir dostunun komik yürüyüşüne öykünmesi gibi. Ama unutulmamalıdır ki bunları yapanlar, kendilerini seyredenleri bir yanılsamanın kucağına atmayı düşünmez.

Sadece yansılacakları kişilerin özelliklerini sergileyebilmek için bu kişilerle özdeşleşirler. Epik Tiyatro metinlerinde oyuncu kimi zaman özdeşleşme denen ruhsal eylemden faydalanmaktadır. Ama bunu oyun içinde seyirciyi de aynı eyleme sürüklemek için değil, ilgili eylemi rolüne çalışırken bir teknik olarak provalarda gerçekleştirir. Kişi ve olayların, aşırı içtepsel bir yol izleyip sürtüşme ve eleştirilere yer vermeyecek biçimde seyirciye sunulmasından, alışıldan çok daha fazla provalara başvurarak kaçınılabılır. Y-efektinin özellikle oyunda açığa çıkması için oyuncu vaktinden önce bir özdeşleşmeye başvurmayarak, rol metnini elden geldiği kadar uzun süre, başkaları için değil de yalnız kendisi için okuyup inceleyen biri gibi

davranmalıdır. Böyle bir davranışta edinilecek ilk izlenimlerin ezberlenip bellekte saklanması, Epik Tiyatroda izlenecek önemli bir yoldur.

Oyuncu, rolünü kimi yerde hayrete kapılan, kimi yerde itirazlara kalkışan biri gibi okumalıdır. Yalnız olayların gerçekleşme biçimini değil, canlandıracağı kişinin olaylar karşısındaki tavrını da terazinin gözüne koyup tartmalı, tüm özelliği ve ayrıcalığı içinde kavramaya çalışmalıdır. Oynayacağı kişinin hiçbir davranışını 'zorunlu', 'başka türlü düşünülemez' diye benimsememelidir.

Y-efekti kullanılmak istenen bir oyunda, oyun kişilerine ilişkin söz ve davranışlar aşağıdaki üç yola başvurarak yabancılaştırılabilir.

- a. Üçüncü kişiye çevirme,
- b. Geçmişe aktarma,
- c. Oyunun oynanışına ilişkin not ve açıklamaları oyun kapsamına alma.⁹

Üçüncü kişiye çevirme, yani 'o' zamirinin kullanılması ve olayın geçmişe aktarılması, oyuncunun oyununa gerekli bir uzaklık gerisinden bakabilmesini sağlamaktadır. Geçmiş zaman kipi, oyuncuyu alıp çok farklı bir noktaya taşımayı hedeflemektedir. Böylelikle oyuncu ağızından çıkan cümlelere ilerden dönüp bakabilir, zaman atlaması ya da bir düşün içinde uyanarak, projeksiyonla perdeye yansıyan oyunun içinde belirerek, oyunun ve oynayanın gerçek dışı bir yöntemle aktardığı her şeyi seyirci gözünden yabancılaştırmasını sağlamayı başarabilmektedir. Oyunun oynanışına ilişkin not ve açıklamaları belirleyerek de metindeki konuşmaların iki ayrı ses tonu karşı karşıya getirilerek, ikinci, yani asıl metindeki konuşmaların yabancılaştırılması sağlanmaktadır.

Bu kombine yöntem sayesinde daha provalar düzeyinde yabancılaştırılan metin, sahne ve seyirci arasında kurulacak olan dolaysız ilişki ile konuşulacak cümlelere verilecek önemin azlığı ya da çokluğu bakımından konuşma biçiminde bir çeşitleme (varyasyon) zorunluluğuna yol açmaktadır. Vurgulama ve kişilerin söyledikleri sözlerden sorumlu tutulma işi, oyunda artistik bir aşamaya ulaşmalıdır. Oyuncunun seyirciye yönelmesi, geleneksel monologlar gibi değil, tam bir yönelme niteliği taşımalıdır.

⁹ (bkz. *Epik Tiyatro*, Bertolt Brecht, s.179-180)

Ölçülü ve uyaklı metinlerde Y-efektini eksiksiz uygulayabilmek için, prova evresinde dizeleri/replikleri bildiğimiz düzyazıyla okuması ve gerektiğinde ilgili sözler için öngörölmüş jestlere başvurması gerekmektedir. Değişik konuşma biçimlerinden kurulacak atak ve güzel bir mimari, metni yabancılaştırmaktadır. Tüm duygular dışa aktarılmalı yani jسته dönüştürölmeli, yansılanan kişinin duyguları dışlaştıırılarak somut bir nitelik kazanmalarına çalışılmalıdır.

Oyuncu, yansıladiğı kişiyle özdeşleşemeyeceğı için, bu kişiye belirli bir açıdan bakabilecek, onun üzerinde ne düşündüğünü açığa vuracak ve kendisiyle özdeşleşmeye zorlamadığı seyircisini de yansıladiğı kişiyi eleştirmeye çağırabilecektir.

Oyuncu için böyle bir bakış açısı toplumsal eleştiri açısıdır. Oyuncu olayları düzenleyip oynadığı kişinin karakterini çizerken, toplumsal güçlerin belirlediğı karakter özellikleri üzerinde durmaktadır. Böylelikle oyunu, toplumsal koşullar üzerinde düzenlenip gerek kendisinin gerek seyircilerin katıldığı bir seminer niteliğine dönüştürür. Böylelikle oyuncu, seyircileri geldikleri toplumsal sınıflara göre, toplum koşullarını savunmaya ya da eleştirmeye çağırılmış olacaktır. Tüm olayların temelinde saklı yatan bu toplumsal tavrı (gestus) yabancılaştırmak, Y-efektinin amacıdır.

3. KAFKA 'NIN DAVA 'SI

Kafka'ya dair hala yeni bir şey söylemek mümkün müdür? Gerçekten de Kafka'nın eserinin büyüleyici itaatsizlik gücünü açıklamak için farklı bir gözle bakmanın vakti gelmemiş midir?

Kafka üzerine yorumlar, sürekli büyümekte olan bir belge yığını halinde, hem karma karışık dilleri nedeniyle hem de sonsuz açıdan ele alma teşebbüsüyle zaman içerisinde bir Babil kulesi biçimini ve havasını almıştır. Kafka'nın yalnızca edebiyat için yaşadığı aşikârdır. Edebiyat onun takıntısı, varlık nedeni ve cankurtaran simididir. *Günlük* ve *Mektuplar*'ı okuduğunda aşikar olan bu saptamadan yola çıkan birçok yorumcu, edebiyatı onun yazılarının konusu, içeriği, örgüsü yaparak; bu eserleri de karşılıklı olarak birbirlerinde sonsuza dek yansıyan bir ayna oyunu içinde edebi eserden yola çıkarak hazırlanmış bir tür alegori haline getirerek tuzağa düşmüşlerdir. Oysa bu çıkarma yanıltıcıdır. Kafka'nın romanlarının kozu yazı olarak yazı değildir, birey ile dünya arasındaki ilişkidir. Kafka'nın evreni tek yanlı bir ifadeye indirgenemeyecek kadar zengin, karmaşık ve çok biçimlidir. Herhangi bir yorum ne kadar akla yatkın olsa da Kafka'nın eseri rahatsız edici sırrını ve kendine özgü düşcül dayanıklılığını, *olağan dışının mantığından* esinlenen bir tür “*uyanık görülen düş*” gibi tümüyle korumaktadır.

Kafka'yı ilgilendiren şey, genellikle “politik” terimiyle ifade edilen şeyin, yani politik partilerin, seçimlerin, kurumların, anayasal rejimlerin binlerce fersah uzağındadır. “Eleştirel” terimi belki de daha uygun olacaktır. Bu eleştirel boyut genellikle bir tür akademik yorumun gölgesinde kalır. Bununla birlikte, Kafka'nın adını bürokratik sistem karşısındaki tedirginlikle eşanlamlı gören milyonlarca modern okurun en derinden hissettikleri şeyin bu olması muhtemeldir.

Bu sistemin baskıcı gücünü belirtmek için Kafka, çarpıcı bir imge icat etmiştir. “İşkence çeken insanlığın zincirleri büro kağıtlarındandır.”¹⁰

Kâğıttan zincirler” imgesi ikili anlam taşıyor olabilir: Hem resmi belgeleriyle bireyleri köleleştiren bürokratik sistemin baskıcı niteliği, hem de eğer insan kurtulmak isterse kolaylıkla yırtılabilen bu zincirlerin geçici karakteri.

Kafka'nın eserini, hangisi olursa olsun, herhangi bir politik doktrine indirgeyemeyeceğimiz aşikardır. Kafka, söylem üretmez, kişiler ve durumlar yaratır ve eserinde duygular, tavırlar ve bir ruh hali ifade etmektedir. Kafka'nın romanları hiçbir politik ya da doktriner “mesaj” taşımamaktadır; ama bunlar belli bir antiotoriter ruh halinin, bürokratik ve hukuksal iktidar hiyerarşileri karşısında eleştirel ve ironik bir mesafenin ifadesidir.

Peki *Dava*'da bu hukuksal hiyerarşi kendini nasıl göstermektedir?

Esasen kurbanın, yani Josef K.'nin öznel bakış açısından -mahkemeye yakın olduklarını ileri süren kişilerin (ressam, avukat) sağladıkları birkaç bilgiyle zenginleştirilmiş olarak sistemin işleyişine dair verdikleri anlaşılmasız açıklamalar, hukuksal bürokrasinin sapkın mantığı üzerine yazarın ironik bakışının bir ifadesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Josef K. bir sabah erken saatte tutuklanır, bir iftira kurbanı olduğu bellidir. Bu sav, anti-semitik davalara dolaylı bir referans olarak yorumlanabilir, ama iftira sorunsalı romanda sürdürülmez. Hapse atılmasına yol açmayan, daha ziyade başının üzerinde asılı bir tür tehdit oluşturan -çünkü meşguliyetlerini yerine getirebilmektedir- bu önleme dair ona herhangi bir açıklamada bulunulmaz. Yargıçlarıyla herhangi bir görüşmeyi yasaklayan ve savunmayı kabul etmeyen, kısmen “hoşgörü gösteren” bir mahkeme tarafından yargılanır.

Hiyerarşisi sonsuza dek uzanan ve davranışı açıklanamaz ve öngörülemez olan bu mahkeme yanılmaz olduğu iddiasındadır ve sanıkların kesinlikle erişemeyeceği bir noktadadır: çalışmaları gizli kalır ve iddianameye, esas ilgili bile erişemez (avukatlar ve genel olarak kamuoyu hiç erişemez).

10 Gustav JANOUCHE, *Gesprache mit Kafka*, s.165

Dolayısıyla asıl ilgili kişi kendini mutlak anlamda savunamaz durumdadır, neyle suçlandığını bile bilmemektedir. Tamamen kapalı bir dava sürecinden sonra mahkeme bir çift cellat gönderip zavallı Josef K.'yı infaz ettirir.

Bu adaletsizliğin gerçek karakteri, mahkemelerin ressamı Titorelli'nin tablosu adalet tanrıçasını bir zafer tanrıçası görünümü altında sunduğunda, daha doğrusu, tablo iyice aydınlatıldığında, bunun bir av tanrıçası olduğu ortaya çıktığında kendini gösteren bir alegori tarafından ironik olarak kavranacaktır.

Bu “dava”da kanun genellikle ortada görünmemektedir. Bilinmeyen, tanınması imkânsız hatta varolmayan bir şeydir.

Romanın en güçlü anlarından birinde, Josef K. bu örgütü öfkeyle teşhir etmektedir: *“Yalnızca yoz muhafızlar, aptal müfettişler kullanmakla kalmayan¹¹ [...] dahası yüksek bir yargıç kurulu ile yüce bir yargı kurulunu da besleyen bir örgüt; yanında da vazgeçilmez bir mübaşir, tutanak kâtabi, jandarma ve diğer yardımcıları, hatta cellatlar korteji; kelime beni korkutmuyor. Peki bu geniş örgütlenmenin anlamı nedir beyler? Masum insanları tutuklatmak ve onlara karşı deli saçması davalar açmak...”*

Romanın dramatik sonucu dikkate alındığında, cellada yapılan bu gönderme anlamlıdır. Kahramanın, mahkemeyi tehlikeli biçimde küçümsemesine rağmen uzgörüşlü olduğunu göstermektedir; ayrıca, Ressam Titorelli ile konuşması sırasında Josef K. hukuk kurumuna ilişkin değersiz görüşünü şöyle özetlemektedir:

*“Tüm mahkemenin yerini bir cellat tutabilir.”*⁷ Josef K. Mahkemeye karşı mücadelesini tek başına sürdürmektedir -belki de yenilgisinin nedenlerinden biri budur- ama bu “adalet”in tek kurbanının kendisi olmadığının da bilincindedir: “çok sayıda insana karşı” aynı şekilde davranılmaktadır. Mahkemeyi ziyareti sırasında, dilenciler gibi davranan, aşağılanmış, korku içinde başka sanıklarla karşılaşır.

Peki hukuksal kurumların işleyişinin bu tasviri “gerçekçi” midir? ya da bu soruyu şu şekilde sorarsak daha mı anlamlı olacaktır?

Kafka'nın yukarıda sözü edilen bölümündeki “abartmalar”ı, yirminci yüzyılın en karanlık imgelerinin yanında ne derece abartı olarak kalmıştır? Hatta ve hatta ne derece gerçek dışıdır günümüzde bile?

11 LE PROCES, Franz Kafka, s.798, 887, 814

Gerçek ya da gerçek dışı olsun, Kafka, kendisinden önce -ve muhtemelen sonrakimsenin yapmadığı bir şeyi, modern devletin hukuk makinesinin işleyişini *kurbanlarının bakış açısından* ortaya koymayı başarmıştır. Bunu en ufak bir acıklı duruma düşmeden, ağırbaşlılık ve kesinlikle, sadeliğin ve süsüzlüğün damgasını taşıyan bir üslupta güçlü öznellik yükü ‘Adalet’in muzaffer arabasının tekerlekleri altına düşenlerin bakışıyla birlikte *Dava*’yı yirminci yüzyılın hayal gücünü en fazla etkilemiş edebiyat eserlerinden biri yapmaya katkıda bulunmuştur.

3. 1 Kafka'nın Hayatı ve Eserleri

3 Temmuz 1883'te Prag'da dünyaya gelen Yahudi sigorta memuru ve yazar Dr. Franz Kafka'nın yaşamı kırk yıl onbir ay sürmüştür. Bunun onaltı yıl altı buçuk ayı okul ve üniversite eğitimini, ondört yıl sekiz buçuk ayı ise meslek yaşamını kapsamaktadır. Üniversitede hukuk eğitimi gördükten sonra 1 yıl avukatlık yapmış, bir sigorta şirketinin yerel şubesinde çalışmış, sonra da işyeri kazalarıyla ilgili iddiaları ele almanın yanısıra, fabrikaların donatılarını ve güvenlik önlemlerini inceleyerek bu tür kazaları önleme görevini de üstlendiği, devlete ait İşçi Kazaları Sigortası Kurumu'nda çalışmaya başlamıştır. İşten arta kalan zamanlarında düzyazı ve öyküler yazmaya başlamış ve bu yazıları 1912 yılında *Gözlem*'le başlayarak dergilerde ve küçük kitaplar halinde yayınlanmaya başlamıştır. 39 yaşında emekli olmuş, Viyana yakınlarında bir sanatoryumda gırtlak vereminden ölmüştür.

Kafka'nın yaşamında yirminci yüzyıl yazarlarına ilişkin olan sürekli değişim bulunmamaktadır. Yer değiştirmelere, uzun süreli gezilere rastlanmaz, eğitici öğretici diye adlandırılan bir yaşantısı da meslektaşlarıyla önemli sayılacak karşılaşmaları da yoktur. Çağdaşı sayılan önemli Avusturya yazarlarını, örneğin Musil'i, Hoffmannsthal'ı, Rilke'yi, Trakl'ı çokça okumuş ama hiç tanışmamıştır.

Alman İmparatorluğu'na yaptığı bazı yolculuklar dışında ülkesi dışında 45 gün geçirmiş, Berlin, Münih, Zürih, Paris, Milano, Venedik, Verona, Viyana ve Budapeşteyi, topu topu üç kez de denizi görmüştür. Bu denizler Kuzey Denizi, Baltık Denizi ve İtalyan Adriya'sıdır. Bunun dışında da bir dünya savaşının tanığı olmuştur.

Yine kendisi gibi yazar olan arkadaşı Max Brod sayesinde 1920'lerde Almanya'daki dar bir edebiyat çevresine giren Kafka, ilkin Andre Breton'un ve “Minotaure” denen grubun çevresinde bir araya gelen topluluğun, daha sonra da bu gruba dahil olma

Camus ve Sartre'ın önyak olmasıyla da Özellikle Fransa'da ün yapmış, sonrasında İngiltere ve Amerika'da da sesini duyurmuştur.

Kafka'nın yapıtlarına ancak 1950 yılında “yeniden” ilgi uyanmış ve bunu izleyen yıllarda ilk kez Almanca olarak toplu yapıtları resmen yayınlanmıştır. 1957'de yazıları Çekçe'ye çevrilmiş ve 1963'de “Cezalılar Kolonisi” adındaki öyküsü Rusça'ya çevrilmiştir.

Franz Kafka yazar olarak geriye kırk tane tamamlanmış düz yazın metni bırakmıştır. Bunların türlere göre sınıflandırmak gerekirse dokuz tanesi öyküdür. Yargı, Ateşçi, Dönüşüm, Ceza Kolonisinde, Akademiye Rapor, İlk Acı, Küçük Bir Kadın, Açlık Sanatçısı ve Josefine, Şarkıcı Kadın ya da Fareler Ulusu.

Yapıtlarının günümüzdeki geniş eleştirel basımında, Kafka'nın kendisinin tamamlanmış olarak gördüğü metinler üçyüz elli baskı sayfası tutmaktadır. Bunun dışında üçbin dört yüz basılı sayfa günlükler ve edebi fragmanlar bulunmaktadır. Bunların içinde üç bitmemiş roman da vardır. Bunlar; Kayıp (Amerika), Dava ve Şato'dur.

Dostu Max Brod'a ilettiği vasiyetnamesinde, tüm bu manüskriplerin yok edilmesini istemiştir, iyi saptanmayan, gene de epeyce sayfa tutan manüskri defterlerini kendisi yakarak yok etmiştir. Brod'sa onun bu önerisine uymamış, tersine, geride bıraktıklarını sahip olabildiği ölçüde yayınlamıştır. Kafka'dan geriye kalan bin beş yüz civarında mektup da neredeyse tümüyle yayınlanmıştır.

Franz Kafka hiç evlenmemiş, üç kez nişanlanmıştır. İki kez Berlin'li memur Felice Bauer'le, bir kez de Prag'lı sekreter Julie Wohryzek'le. Yaşamının son altı ayını da Dora Diamant'la aynı evde yaşayarak geçirmiş, hiç çocuğu olmamıştır.

Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun son otuz yılıyla, Çekoslavakya Cumhuriyeti'nin ilk kuruluş yıllarına rastlamasına karşın, Kafka'nın yaşamı şimdiye kadar pek bilinmemiştir.

Bu da yalnız söz konusu yaşamın göze çarpmaz biçimde yaşanmasından değil, özellikle 1933 ve 1945 yılları arasındaki siyasal olaylardan kaynaklanmaktadır. Olaylar, ilkin yazarın yapıtlarını hedef almıştır kendine: 1930'ların başında Gestapo, Kafka'nın ölümünden bir yıl önce tanıştığı kadın dostu Dora Diamant'ın Berlin'deki evinde arama yapmış ve yazarın bir yığın manüskrisine el koymuştur. 1935'lerde yayınlanmaya başlanan Kafka Toplu Yapıtları ilkin engellenmek istenmiş, sonra da

yasaklanmıştır.

Çekoslovakya'ya Nazilerin girmesi ise çok daha kötü sonuçlar doğurmuş, Kafka'nın kızkardeşi evlerinden alınarak toplama kampına yollanıp, burada katledilmiştir. Sanatçının diğer pek çok akraba ve dostları da aynı yazgıyı paylaşmıştır. Arşivler yok edilmiş, belgeler, bu arada Kafka'nın kitaplığıyla bir sürü mektubu kaybolmuş, yazarın yaşamının tanıkları öldürülmüştür.

3.2 Dava Romanının Konusu

Bir kez romanın başlığından da sezileceği üzere Dava'da söz konusu olan ya da ilk planda sözü edilen ne banka memuru Josef K'dır, ne onun tutuklanması, ne onun kendisince bilinmeyen suçunu araştırması, ne de en sonunda idam edilışıdır, yalnızca onun karşı karşıya kaldığı soruşturmadır. Dava, Kafka'nın yapıtının isim ve konusunu oluşturmaktadır. Josef K.'nin yapıtta baş aktör rolünü oynamasını haklı gösteren tek neden, mahkemenin işlevini görebilmesi için bir sanığa duyduğu gereksinimidir. K'da dikkati çeken tek şey varsa, dikkati çekecek güçsüzlük ve üstünlüklerden hiçbirini kendisinde barındırmayışıdır. Josef K. okuyucuda bir trajikomedi kahramanı izlenimini uyandırmıyorsa, bunun tek nedeni, keskin karakter çizgileriyle donatılmış bir kahramanın bile karşılayamayacağı isteklere vasat kişiliğiyle cevap vermek zorunda oluşudur. Bir insan olarak Josef K., Kafka'nın sivriltilmiş kalem uçlarıyla manüskriplerinin kenarına çiziktirmeye alıştığı o grotesk sıradan figürler gibi bedensel ve ruhsal bir varlıktan yoksundur. Bir simgedir Josef K., bir portre değil, hele yazarın kendi portresi hiç değildir.

Roman, Josef K.'nin bakış açısından anlatıldığından, dolayısıyla konusunun kahramanın kendi suçunu ele geçirmeye yönelik başarısız girişimlerinden oluştuğu izlenimini uyandırmaktadır. Bu da Dava'yı katilin değil, işlenen cinayetin ne olduğunun saptanmaya çalışıldığı bir detektif anlatısı, meseli (parabol) düzeyine indirgemektedir.

Ne var ki, Dava'nın konusu, anlatıyı varlığıyla dolduran mahkemedir. Bu mahkeme, gözle görülür somut nitelik kazanabilmek için Josef K.'nin hayatında boy göstermektedir. Suçunun ne olduğunu Josef K.'nin bir türlü ortaya çıkaramaması, insanı tedirginliğe sürükleyen bu gerçeği örtbas edememektedir. Bu gerçek de, mahkemenin kendi özü gereği ona suçunu kabul ettirmeyi başaracak durumda

olmayışıdır. Yalnızca K. mahkemenin içine girmeye çalışmamakta, mahkeme de onun içine nüfuz etmeye uğraşmamaktadır. Onu sadece soruşturmanın haklılığına inandırmaya ve istenen bir suçun kefareti ödemesine davet etmektedir. Gerek K.'nın gerek mahkemenin davranışı birbirlerinin önünden geçerek boşlukta kaybolup, bir türlü biraraya gelememektedir. Mahkemenin duyduğüstü (*metafizik*) dünyası, Josef K.'nın bir koza gibi içine girip kapandığı günlük yaşamına dokunmamaktadır. Bununla ilgili olarak Kafka özdeyişlerinden birinde şöyle söylemektedir: “*Kargalar, bir tek karganın göğü yok edebileceğini ileri sürer. Ona kuşku yok; ama göklerin kulağı duymaz böyle bir savı, çünkü gökler kargaların yokluğu demektir*”¹².”

Bu da Dava’da şekillenecek olan dünyanın durumunu bütün açıklığıyla gösteren bir simgedir: Somut-doğasal. Kafka’nın imgesine bağlı kalırsak: karga ile soyut-saltık gökyüzü arasında gerçek planda bir ilişki yoktur. Kargaya sahip olmak istemesi durumunda göklerin soyutluklarını yitirip somutluk kazanması, gökler kimliğinde varlığının son bulması demektir. Romanın baştan son sayfasına, Josef K.’yı tutuklayan görevlilerden, K.’yı idam eden cellatlara kadar mahkeme, hukukun temel ilkesi ve kutsallığıyla düpedüz alay eden türlü elçiler çalıştırmaktadır hizmetinde. Nasıl ki karganın karşısına çıkabilmek için göklerin kendi özünü ve soyut niteliğini elden çıkarması gerekirse, mahkeme de kendini insanların gözleri önünde somut olarak açığa vurabilmek için kendi öz varlığından, yani adalet ilkesinden el çekmek zorundadır.

Kafka’nın bir başka özdeyişi şöyledir: “*Kafesin biri, bir kuş aramaya çıktı*”¹³” Dava’nın temelinde yatan paradoks, burada açık seçik dile getirilmektedir. Kafesin kuşa görüldüğü gibi K.’ya düşmanca görünen, beri yandan okuyucunun kuş avına çıkmış bir kafes gibi saçma bulduğu kimliklere bürünmeksizin K. ile iletişim kuramaması, gerçekten de mahkemenin trajik-komik karakterini oluşturmaktadır. Ama bu saçma düşünce kırıntısı, yine de bir gerçeği barındırmaktadır kendisinde. Bir kuşu aramaya çıkan bir kafesin amaçlanan başarıyı elde etme olasılığı ne kadar azsa, görünürde sınırsız bir güç ve bilginin sahibi olarak ortaya çıkan mahkemenin de K.’yı suçluluğuna inandırma olasılığı o kadar azdır. Sonuç olarak mahkeme, ne suçluluğu kanıtlanabilen, ne de suçluluğuna inandırabildiği sanığı öldürtüp kurban etmekle asla başarıya ulaşamamıştır.

12 Malcolm PASLEY, Türkçesi Kamuran Şipal, Dava, s.278

13 Michael LÖVY, Franz Kafka Boyun Eğmeyen Hayalperest, s.83

Kafka, kanuna karşı mukabil davaya romanın ilk sayfasından başlar ve K.'nin tutuklanmasından idamına kadar bu konuyu takip eder. Bu arada savunmanın ve davacının seslerinin sürekli birbiriyle kesiştiği görülür, bu yüzden de ne davacı, ne dava edilen ne de okuyucunun kendisi- dava konusunda açık seçik bir fikir edinemez. Romanın sonuna kadar mahkeme K.'nin suçluluğu, K. da kendi suçsuzluğu üzerinde diretir. “Suç” ve “kanun” sözcükleri ilgili iki taraf için birbirine aykırı anlamlar taşıdığından K. mahkemeyi bir çeşit sivil organ olarak görmekten vazgeçmez, mahkeme ise insanüstü bir yargı gücüne sahipmiş gibi davranır. Dava sonunda ister istemez bir mesel (parabol) kılığına bürünüp sonsuzluk içinde yitip gider ya da daha gerçekçi bir söyleyişle hiçlikte sonlanır.

3.3 Epik Bakış Açısı ile Dava Romanı

“Biri iftira atmış olacaktı Josef K.'ya, çünkü bir sabah durup dururken tutuklandı.” Romanın daha bu birinci cümlesinde Epik anlayışla mahkemenin tüm paradoksal niteliği açığa vurmuştur kendini. Josef K tutuklanmasına tutklanmıştır ancak mahkeme dilediği zaman gelmesine, dilediği zaman gitmesine göz yummaktadır. Daha ilk bölümde Şef, Josef K'ya şöyle der: *“ Tutuklanmaya tutuklandınız, ona şüphe yok. Ama yine eskisi gibi işinizde çalışabilir, ayrıca her zamanki günlük yaşamınızı sürdürebilirsiniz.”*¹⁴

Epik bakış açısıyla tanımlarsak; tam bir duyarsızlık içinde varlığını sürdürebilmek, istediği zaman gelip, istediği zaman giden herkesin hareket özgürlüğünü saygıyla karşılamak yasanın yasasıysa, o zaman mahkeme K.'yı tutuklamakla kendi yasasını çiğnemiş olmaktadır. Tutuklatmayla K.'yı istemiş, onu başkalarının arasından seçip ayırmış, topluluk içinden çekip almıştır; onu alıp kendisine götüren yolun üzerine koymakla umursamazlığından sıyrılmıştır; Böylece bir kuş aramaya çıkan kafese dönüşmüştür. Tutuklama sırasında bir görevli K.'ya şöyle der: *“Bakın, bizi gönderen makamlar-ki biz onların altındakilerin altındakilerle temastayız, emir vermeden önce tevkif sebeplerini inceden inceye araştırırlar. Sizinki adi suçlardan değil. Dediklerine ve Kanununun da dediğine göre sizinki adi suçun yayılmasından doğan başka türlü suçlara giriyor-ki bunlar için yüksek makamların bir takım yüksek kurallara uymaları gerekiyor. Kanun böyle.”*¹⁵ Bu yanıltıcı sözlerdeki kısıtlama ve çekince,

14 Malcolm PASLEY, Türkçesi Kamuran Şipal, Dava, s.18

15 Malcolm PASLEY, Türkçesi Kamuran Şipal, Dava, s.19

görevlinin sorumluluktan sıyrılma isteğinden kaynaklanmaktadır. Bu da mahkemenin hizmetinde çalışanlar için Epik bir davranış şekli oluşturur. Sunulan bu davanın yasasına yön veren yüce anayasa ile K.'nın tutuklanması açık bir çelişki yaratmaktadır. Yasanın ruhuyla, uygulaması arasındaki çelişki Epik anlatımı ortaya çıkarmaktadır. Yasadaki bu temel paradokstan bakıldığı zaman, mahkemenin K.'yla iletişim kurmak için başvurduğu araçları anlamak güçlük doğurmaz. Bu memurlar, avukatlar, kadınlar suçludur, çünkü bilip tanıdıklarını söyledikleri ya da temsilcisi olduklarını ileri sürdükleri yasa kendi kendini çiğnemekle bizzat bir suç işlemektedir.

Mahkemenin suçuyla karşılaştırıldığında, K.'nin suçu daha az paradoks değilse de basit bir suç niteliğindedir. İşlediği suçların listesi ki bunlar daha çok ihmal suçlarıdır, tutuklanmasını haklı göstermeye yetmez.

K.'nin saptanabilen suçları, sevgisizliği, mesleğine karşı gerçek bir ilgi duymayışı, yaşamsal güçsüzlüğü, kendisini çağdaş burjuva toplumunun temsilcisi yapan sıradanlığı, bütün bunlar onun kendi yaşam yolunda karşılaştığı bir sürü tutuklanmış insanda da görülebilecek şeylerdir. Ayrıca, kendisini sanık durumuna sokan kanunu bilmeyişi de suç olarak nitelenemez, çünkü mahkeme hizmetinde çalışan elçi ve habercilerden büyük çoğunluğunun da kanunla ilgili olarak bilgisi yoktur. Romanda mahkeme işlerini çok iyi bildiğini söyleyen Ressam Titorelli bile renkten söz açan bir kör gibi mahkemeden söz açar: “*Kanunda -ben kendim okudum desem yalan- suçsuz kimsenin pek tabii aklanabileceği belirtilir, ama yargıçlar etkilenebilir diye bir kayda rastlanmaz. Oysa benim bilip işittiğime göre durum tersidir bunun.*¹⁶” Burada iki durum söz konusu olabilir; ya kanun yalan söylemektedir, ya da kendini mahkemenin sırdaşı gibi gösteren Ressam Titorelli tutuklanma sahnesindeki görevliler gibi kanundan habersizdir.

Dolayısıyla, adeta ışık ve karanlık simgelerinden Epik bir anlayışla dokunan romanda, ara bölgenin simgesi olarak kasvetli bir loşluk egemenliğini sürdürür. Mahkeme bürolarını, soruşturma mahkemesini ve ressam Titorelli'nin atölyesini dolduran loşluk, bulduğu aralıklardan K.'nin bankadaki bürosuna kadar sızar ve büroyu gölgelere bürünmüş bir mezar odasına çevirir; sonun karanlığı çökene ve K.'nin yaşamı sona erene kadar katedrallerin dehliz ve revaklarını bir belirsizlik içinde tutar. Ne var ki, loşluk içinde saklı da görünse bir ışık kaynağına ihtiyaç vardır. Dava'daki imgeler dünyasını dolduran, bu sebeple oluşan Epik anlatımın

16 Malcolm PASLEY, Türkçesi Kamuran Şipal, Dava, s.147

nedeni, bu imgeler aracılığıyla bir yücelik ve ışık katmanının insanla iletişim kurmak istemesi, bunu için de ışık ve yücelikten oluşan varlığından el çekmek zorunda kalmasıdır. Bu da Dava'yı ışıkla karanlığı, umutla umutsuzluğu birbirinden ayıran uçurumun meseli (parabol) yapmaktadır.

3.4 Dava Romanındaki Yabancılaştırma Efektı

Y-Efektinin doğması için öncelikle yüksek çelişki açığa çıkmalıdır. Dava'da bu çelişki romanın başından sonuna kadar tüm sahneleriyle gözler önündedir. Josef K.'nın tutuklanma şeklinden, bir türlü arayıp da bulamadığı mahkemenin organlarından, suçunu araması ama kabullenmemesinden, her karşılaştığı kişinin bu davayı bilir gibi görünüp aslında hiçbir şey bilmemesinden ve romanın sonunda suçlu olduğunu kabul etmemesine rağmen kapısına gelen görevlilere bir suçlu gibi boyun eğip, idama gidişinden bu çelişki açık şekilde gözlenmektedir. Bu da romanda ve anlatımda Y-efektinin uygulanması için bir zemin oluşturmaktadır. Bu zeminde birtakım olaylar anlatılırken, sanki bunlar bize yabancıymış gibi bir tavır takınılması şarttır. Bu tavır özellikle roman okuyucusunun başkahraman Bay K. ile sürekli özdeşleşmek istemesi ama bir türlü bunu başaramayışında gizlidir. Romandaki gerek anlatı biçimi gerek anlatı konusu bu özdeşleşmeye asla izin vermemektedir.

Bilhassa romandaki karakterlerin söyledikleri ile yaptıkları arasındaki belirgin karşıtlık Y-efektini sağlayan temel bir tutum sağlamaktadır. Romanda karakterler gerçek olmasına gerçektir ama uygulanış olarak sanki bir hayal perdesinin içinden seslenmektedirler, bu da romanın başkahramanı Bay K.'nın uyanık bir düşün içinde oluşu gibi, neyin gerçek neyin gerçek üstü olduğunun birbirine karışmasını sağlar. Bu durum seyirciyi/okuyucuyu ne kadar çok istese de oyundaki karakterlere ve konuya özdeşleşmesinin önüne geçer. Y-Efektı methodunun öncüsü Bertolt Brecht benzer bir bakış açısını şöyle açıklamaktadır:

“ Şimdiye kadar, bir oyuncunun özdeşleşmeye başvurmaksızın sahnede yansıladığı hayali kahraman, sokakta ya da evde rastladığımız gerçek bir kişiden pek başka türlü çıkmaz karşımıza, bize böyle bir kişiden daha çok yaklaştırılmaz; kendisini kendi gözleriyle değil, komşusunun gözleriyle görürüm; ben değilim, bir başkasıdır bu kişi. Bu başkasına ilişkin yargılarımda enikonu özgür davranabilirim ve davranmayı isterim. Ama bu sözlerle, pek gerçekleştirilemeyecek bir oyunlaştırma yönteminin

tanımlandığını çaresiz itiraf etmek gerekiyor. Salt buraya kadar anlatıldığı gibi davranarak, yani eski tiyatrunun kimi uygulamalarını bir yana bırakarak oyuncu, hayal ürünü bir kişiyi sahnede canlandırmanın üstesinden gelemez, çünkü bu kişiye karşı fazla umursamaz bir tutum takınır; yansılacağı kahramanla arasında bir gerilim bulunmaz ve bir merak ögesinin sözü edilemez. Oyuncunun yaptığı şey, sokakta rasgele bir kişiden daha çok tanımadığı birini alarak seyirci önüne çıkarmaktır. Bu kişiyle kendisi arasında bir gerilim sağlamak istedi mi, bir başka girişimde bulunması gerekir. Oynadığı kişiyi, sokakta karşılaşacağımız rasgele birinden daha yabancı bir duruma sokar. İşte bizim, yabancılaştırma efekti diye nitelediğimiz yöntem budur.¹⁷”

Dava'daki Bay K. son derece sıradan, herhangi biridir. Ama başına gelecekler ve yaşayacakları sıradan değildir. Burada önemli olan şey, dikkati tanımlanan şeyin üzerine çekip, ona ilginçlik kazandırabilme yöntemidir. Sıradan bir kişiliği ve sıradan bir hayatı olan roman kahramanının yaşadığı sıradışı olaylar, kendiliğinden anlaşılır gibi görünen pek doğal nesnelere, yabancılaştırma efekti yöntemiyle doğallığını yitirmekte ve ancak ondan sonradır ki gerçekten anlaşılabilir nitelik kazanmaktadır. Roman her ne kadar Josef K.'nın bakış açısından anlatılsa da seyirci/okuyucu üstünde bir özdeşleşme kurulamadığı için, kendi suçunu ele geçirmeye yönelik bir dizi başarısız girişimlerin içinde istenen katharsis'e asla ulaşamaz.

Seyirci/Okuyucu romanın en başından sonuna kadar aynı roman kahramanı Josef K.'nin suçunu aradığı gibi, onunla birlikte bu suçu aramaya başlar.

Roman kahramanı Bay K.'nin suçsuzluğuna inanan seyirci/okuyucu bir çelişki de romanın sonunda yaşar. Hatta öyle yüksek çelişkidir ki bu seyirci/okuyucu karşısında hayal kırıklığı yaratır. İdama götürülen Josef K. yolda suçlu olduğunu kabul eder. Kendisi için artık yapılacak tek şey kaldığını, onun da serinkanlılıkla bu suçu kabul edip, boyun eğmesi gerektiğini söyler. “*Her zaman istedim ki*”, diye itirafta bulunur K., “*yirmi elle içine dalayım dünyanın*”¹⁸. Buradaki “*yirmi el*” sözünün nedeni K.'nin suçunun ağırlığını ya da onun suçunun bilincinde olduğunu değil, kahramanın ruh durumunun anlatılmak istenmesindedir. Kafka kahramanına yirmi elden söz açtırmakla, onu konuştuğu sözlerden soyutlar kendini ve kahramanının suç bilincinin güvenilirliğine karşı seyircide/okuyucuda kuşku uyandırarak kahraman ile empati

17 Bertolt BRECHT, Epik Tiyatro, s.192,193

18 Malcolm PASLEY, Türkçesi Kamuran Şipal, Dava, s.220

kurma şansını elimizden alır. Josef K.'nin suçunun ne olduğunu roman kapsamı içinde ele alarak bakacak olursak, bu suç bir bilmece niteliğinde karşımıza çıkar. Kafka'nın romana verdiği mesel (parabol) biçimi içinde bu suç, tam bir kapalı kutudur.

Romanın sonuna kadar karanlık içinde kalır ve bu karanlıkta kapsamı alabildiğine geniş nitelik taşır. Nitekim Josef K.'da niteliksiz bir kişi olarak sürdürür varlığını, dolayısıyla genel geçerli bir insan tipi izlenimini uyandırmaktadır. Bu da sonu başa yollayan meseldeki paradokstur. *“Ses- Kanun önünde bir kapı bekçisi durmaktadır. Taşradan bir adam gelir. Adam kanundan içeri girmek ister. Ama kapı bekçisi izin vermez. ”Peki, sonra girebilir miyim?” diye sorar adam. “Belki” der kapı bekçisi. Adam aralıktan içeri bakar. “Kanun kapısının herkese açık olması gerekmez mi?” der. “Ben izin vermeden içeri giremezsin!” diye kükrer bekçi. “Ben çok güçlüyüm. Gene de kapı bekçilerinin en küçüğüyüm. İçeride başka kapılar, her kapının önünde de başka kapı bekçileri var. Ve her kapı bekçisi bir öncekinden daha güçlüdür.” Kapı bekçisinin izniyle adam oracığa oturur ve beklemeye başlar. Yıllar geçer. Adam, belki kandırırım umuduyla elinde ne varsa kapı bekçisine verir. “Bunları alıyorum ki sonradan 'keşke şunu da yapsaydım' demeyesin.” der kapı bekçisi. Uzun yıllar boyunca kapı bekçisini gözetleyen adam, sonunda kapı bekçisinin kürkündeki pireyi bile tanır hale gelir. Ve yaşlanıp, çocuklaşınca, kapı bekçisini ikna etmesi için o pireye bile rüşvet verir. Yaşlılıktan gözleri iyice körelen adam kanun kapısında bir parıltı farkeder. Parıltı kapıdan dışarı sızmaktadır. Ve Ölmeden önce adamın tüm hayatı bir tek soruya dönüşür. Daha önce hiç sormadığı bir soruya. “Amma da arsızmışsın, gene ne var?” diye çıkışır kapı bekçisi. Adam soruyu sorar: “Her insan kanun kapısından içeri girmek ister. Öyleyken, neden bu kapıdan girmek isteyen benden başka kimse olmadı?” Yaşlılıktan adamın kulağı sağırлаştığı için kapı bekçisi bağırır: “ Senden başka kimse bu kapıdan içeri giremezdi, çünkü bu kapı sadece senin içindi de ondan...Gideyim de kapatayım bari!¹⁹”*

Kafka'nın, bu yapıtında inşasına temel yaptığı ilke daireseldir ve seyirciyi/okuyucuyu bir çember içinde dolaştırır. Bu çember de Epik Tiyatroyu ve onun en güçlü dinamiği olan Y-Efektinin açığa çıkmasını sağlamaktadır.

19 Malcolm PASLEY, Türkçesi Kamuran Şipal, s.208, 209

4. DAVA OYUN METNİNİN İNCELENMESİ

Dava romanından Y-Efektini uygulanan oyun metninde, Y-Efektinin uygulanmasında başlıca kullanılan; Projeksiyon, ışık düzeninin farklı kullanılması, Oyuncuların sahnede kıyafet değiştirmesi, dış ses kullanımı, maskeler, müzik, dekor değişimlerinin seyircilerin görebileceği şekilde gerçekleşmesi gibi Epik Tiyatro dinamikleri kullanılmıştır.

1.Perde 1.Sahne uygulamasında Y-Efektini olarak; tüm oyuncular seyircilerin görebileceği şekilde sahne gerisinde, etkin oyun alanının dışında, yanlarda (sağ ve sol portal) veya sahne derinliğindeki sandalye ve/veya bank benzeri tahta sıralarda (bir mahkemenin bekleme salonunu andırır şekilde) oturmaktadırlar, burada amaç seyirciyi sahnede oynanan oyun ve oyuncuyla empati kurmasını engellemektir. Sahnede olan ile salonda olan seyirciyi aynı konuma getirerek, seyircinin de oyun içine, tıpkı sahnede rolünü (mahkemede sırasını) bekleyen oyuncu gibi, oynanacak ve anlatılacak olan olaylar dizisinde etkin hale getirerek, gözlemden çok eleştirmesini sağlamaya çalışmaktır. Ayrıca kostüm ve dekor değişimi de sahnenin belirli köşelerinde veya seyircinin oturduğu salonun önceden düzenlenmiş boşluklarında, portmantolarda asılı duran kıyafetler, aksesuarlar ve dekorlar yardımıyla, seyircinin görebileceği şekilde gerçekleşecektir. Sahneyi seyirciye kapayan, dolayısıyla sahnedeki olayın gerçek içinde ve seyircisiz geçtiği yanılsamasının doğmasına yol açan dördüncü duvar tasarımından vazgeçilmiştir. Böylece seyirci kendini sahnede yaşanan birçok şeyden soyutlamayarak, sahnede olan kişileri kendinden çok ayrı tutmayacak ve yaşanacak her şeye tanık olarak oyunun bir parçası, hikâyenin bir tanığı olacak, dramatik sahnenin büyüünden ve gizeminden sıyrılarak, daha yalın, daha çıplak şekilde, Y-efektinin seyirci üzerinde mutlak gerçekleşmesi istenen yabancılaştırmayı sağlayacaktır. Y-efektini yaratabilmenin en etkin koşulu, oyuncunun sergilediği olayı, sahnede bir anlatıcı-gösterici tutumuyla canlandırmasıdır. Bu örnek 1.Perde 1.Sahne'de Ses efekti kullanılarak gerçekleşmiştir. Amaç ses efektinin anlatıcı biçimiyle seyirciye

yansılanmasıdır. Bu şekilde istenen ilke bakımından doğrudan seyircilere yönelme olanağının gerçekleşecek olmasıdır.

Birinci Perde:

(Tüm oyuncular arkada, elips şeklinde tüm sahneyi çevreleyen sandalyelerde oturmaktadır. Oyuncular gerektiğinde kostümlerini sahneden çıkmadan, sahne üzerinde değiştirecektir. Sırası gelen oyuncu sandalyesinden kalkar ve oyuna dahil olur. Oyuna yapılacak ışık düzeni de seyircinin göreceği şekildedir. Dekor değişimleri de seyircinin önünde yapılacaktır.

Sahne ikiye bölünmüştür, birinci bölüm Bay K'nın odası. Bay K yatağında uyumaktadır. İkinci bölüm pansiyonda kalanların ortak kahvaltı ettikleri alan. Bir masa ve sandalyeler. Bay K'nın odasının içinde kenarda bir kapı daha. Bu kapı Bn.Bürstner'in odası olarak tanıtılacak. Sahne karanlıktır, bir tek Bay K'nın yatağı loş bir ışıkla aydınlanmaktadır. Bir müzik duyulur, sonrasında rahatsız edici bir ses, anlatıcı biçiminde müziğin üstüne konuşmaya başlar. Sesin nerden geldiği bilinmez, ekolu ses tüm salonu kaplar. Sahnenin üstündeki beyaz perdede projeksiyonla anlatılan hikâyenin çizgi-karakter şeklindeki görüntüleri oynamaya başlar.)

Birinci Perde Birinci Sahne (Ses Efekt):

“Ses-Kanun önünde bir kapı bekçisi durmaktadır. Taşradan bir adam gelir. Adam kanundan içeri girmek ister. Ama kapı bekçisi izin vermez. ”Peki, sonra girebilir miyim?” diye sorar adam. “Belki” der kapı bekçisi. Adam aralıktan içeri bakar. “Kanun kapısının herkese açık olması gerekmez mi?” der. “Ben izin vermeden içeri giremezsin!” diye kükrer bekçi. “Ben çok güçlüyüm. Gene de kapı bekçilerinin en küçüğüyüm. İçeride başka kapılar, her kapının önünde de başka kapı bekçileri var. Ve her kapı bekçisi bir öncekinden daha güçlüdür.” Kapı bekçisinin izniyle adam oracığa oturur ve beklemeye başlar. Yıllar geçer. Adam, belki kandırırım umuduyla elinde ne varsa kapı bekçisine verir. “Bunları alıyorum ki sonradan 'keşke şunu da yapsaydım' demeyesin.” der kapı bekçisi. Uzun yıllar boyunca kapı bekçisini gözetleyen adam, sonunda kapı bekçisinin kürkündeki pireyi bile tanır hale gelir. Ve yaşlanıp, çocuklaşınca, kapı bekçisini ikna etmesi için o pireye bile rüşvet verir.

Yaşlılıktan gözleri iyice körelen adam kanun kapısında bir parıltı farkeder. Parıltı kapıdan dışarı sızmaktadır ve Ölmeden önce adamın tüm hayatı bir tek soruya dönüşür. Daha önce hiç sormadığı bir soruya. “Amma da arsızmışsın, gene ne var?” diye çıkışır kapı bekçisi. Adam soruyu sorar: “Her insan kanun kapısından içeri girmek ister. Öyleyken, neden bu kapıdan girmek isteyen benden başka kimse olmadı?” Yaşlılıktan adamın kulağı sağırlaştığı için kapı bekçisi bağırır: “ Senden başka kimse bu kapıdan içeri giremezdi, çünkü bu kapı sadece senin içindi de ondan...Gideyim de kapatayım bari!”

(Müzik ve projeksiyon 'film' biter, bir kapı kapanma sesi duyulur, sahne kararır. Sahne aydınlandığında uyuyan Bay K'nun yatağının iki yanında, iki adam durmaktadır. Bay K, birden uyanır, adamları görmez önce, bir refleksle konuşur.)”²⁰

1.Perde 4.Sahne'de farklı ışık düzeni ve rahatsız edici, boğuk ya da tiz olarak kaydedilmiş, ekolu, kimi zaman cızırtılı, anlaşılmaz ses efektleri kullanılmıştır. Amaçlanmak istenen seyircinin sahnede olup bitenlerle birebir ilişki kurmasını engellemek, seyirciyi eleştiriye, fikir üretmeye ve olayın içine çekerek, oradaki kişi ve kişilerin yaşadıkları ile özdeşleşmesinden çok, meselenin özü ve anlamı ile ilgili çıkarım yapmasını sağlayabilmektir. Burada istenen sahnede bir kahraman ve kahramanın gözünden olayları izlemesi değil, tüm anlatılan ve yaşananlara bir kuş bakışı anlayışı ile, neden, niçin, nasıl soruları sordurarak, seyirciyi sürekli eleştirel alanda tutmaya ve etkisiz ve sadece izler durumdan çıkartarak, daha etkin kılmak gayretidir. Bu da Epik Tiyatroda istenen ve amaçlanan Y-efektini ortaya çıkararak yabancılaştırmayı sağlayacaktır.

Birinci Perde Dördüncü Sahne:

(Sahne aydınlanırken, Bay K yı bank'ta uyurken görürüz. Dışarıdan ses “Yardım et”, “Bize yardım et” seslerle yavaş yavaş irkilerek uyanır, sesler devam eder. Sonrasında sahnenin iki tarafından boyunlarına ip geçirilmiş adamlar görülür. İpleri kimin tuttuğu görülmez, adamlar boğulur gibi devam ederler; “Yardım et”)

1.Polis- (zor konuşur) Bayım, bayım yardım edin bize.

²⁰ Cenk SOZERİ, *Dava Oyun Metni*, 2019

Bay K- Anlamıyorum neler oluyor?

2.Polis- (zor konuşur) Bizi ihbar etmişsiniz.

1.Polis- Evet, elbiselerimi aldılar demişsiniz.

2.Polis- Yanlış yaptık biliyoruz ama bir bilerseniz ne kadar az maaşımız var.

1.Polis- Acıyın bize ne olur?

Bay K- Ben böyle olacağını bilmiyordum. Ben...

2.Polis- (ipini çekerler) Ahhhhhhhhhh.!

(Bay K karanlığa, sahne arkasına doğru bağırır.)

Bay K- Bırakın onları, lütfen bırakın...

1.Polis- (ipini çekerler) Ahhhhhhhhhhğghhhhhhhğğğh !

Bay K- (bu sefer diğer tarafa gider) Lütfen diyorum, lütfen bırakın onları, bakın, bakın size...size para verebilirim (cüzdanını çıkarır)

1.Polis- hayır, hayır sakın...Rüşvet almaz o...

2.Polis- O ne kadar canımızı acıtırsa o kadar para kazanır. (ip çeker onu) Ahhhğğğğhhhhhhhh.!

Bay K- hayır, hayır durun!

1.Polis- Onlar her şeyi görür, onlardan kaçamazsın, Suçunu kabul et, başka çaren yok.(ip onu da karanlığa doğru çeker) Ahhhhhhhhhhğğğğğ!

Bay K- Hayır, ne olur yapmayın, böyle olsun istemedim inanın. (sahne kararmaya başlar, adamlar yok olurken, sahne kararır.)”²¹

Epik Tiyatro'nun en güçlü Y-Efektî öğelerinden biri Projeksiyondur. 2.Perde 4.Sahne'de Y-Efektî olarak projeksiyon kullanılmıştır. Burada amaçlanan seyirciyi, dramatik tiyatrodâ ön planda tutulan sahne ve salon büyüünden çekip alarak, seyircinin izlediği olaylar ve kişiler üzerinde kurabileceği empati ve özdeşleşme isteğini kırabilmektir. Bir tiyatro salonunda olduğunu bir an unutmâsı ve birden sinema salonunda bir film izler gibi, sahnede gördüğü kişileri, sinema perdesinde izleyerek hem anlatılan hikâyeye boyut kazandırmak, hem de seyirciye, başka bir bakış açısından vurgulanmak istenen meselenin farklı bir tanığı yaparak, anlatılanın üzerinde çıkarım yapmasını, eleştirmesini, şaşırmasını, düşünmesini sağlamaya çalışmaktır.

²¹ Cenk SOZERİ, *Dava Oyun Metni*, 2019

İkinci Perde Dördüncü Sahne (Film):

(Çıkarlar, beyaz perdeye yansıtılan filmde Mübaşir ve Bay K görünür. Uzun koridorlardan geçerler, merdivenler çıkarlar ve inerler. Sonunda birçok kapının olduğu ve önünde insanların beklediği bir koridora gelirler. Koridorun sağında ve solunda yığınlarla dosyalar vardır, üst üste konmuş, toz içinde yığınla dosyalar, kağıtlar...)

Mübaşir- Bunlar kalem odaları. Karım bunlardan birinin içinde olmalı. (yürüyüp bir kapının önünde dururlar. Mübaşir kapıyı açmaya çalışır ama kapı kilitlidir.) Anahtar...Anahtarım yok. (Bay K ve Mübaşiri yine yürürken görürüz. Birçok kapının olduğu koridorlardan geçerler. Bu koridorlarda da insanlar beklemektedir.)

Bay K- Kim bu adamlar?

Mübaşir- Sanıklar.”²²

Romanın çevriminde 2. Perde 7. Sahne'de dramatik tiyatronun konu bütünlüğü kavramına farklı bir tez getiren Epik Tiyatro'nun parçalar ve epizotlar şeklinde anlattığı hikayelerine örnek olarak, seyircinin konu bütünlüğünden kopması ve karakterler ile empati kurmasından kaçınması için Y-Efekt olarak kukla figürü kullanılmıştır. Bu sayede seyirci birbirinden kopuk gibi görünen ama aslında parçalar halinde olsa da birleştirildiğinde bir bütün olabilen hikâyenin tanığı yapılarak, olayın anlatıcıları olan kişilerle özdeşleşmesini engellemek ve seyirciyi anlatılanın dışına itip, sadece seyirci niteliğinde kalmamasını sağlayabilmek için, Epik Tiyatronun güçlü öğesi olan kukla biçimi kullanılmıştır. Amaç hikâyede anlatılmak ve altı çizilmek istenen meselenin üzerinde seyircinin eleştiri yapabilmesi, düşünebilmesi ve bir sonuç çıkarıp, meselenin sadece şekliyle değil, özüyle de ilgilenebilmesini sağlamaktır.

İkinci Perde Yedinci Sahne:

Bay K- (kıza seslenerek) Hey.? Hey baksana? Ressam Titorelli'yi nerede bulurum?

Kız1- Ne işiniz var ressamla?

Bay K- Resmimi yaptıracağım.

²² Cenk SÖZERİ, *Dava Oyun Metni*, 2019

Kız1- Üff! Bir yargıç daha !

Bay K- Hayır, hayır. Yargıç değilim.

Kız2- O zaman niçin resmini yaptırmak istiyorsun?

Bay K- Bu seni ilgilendirmez.

Kız3- Zaten senin resmini yapmaz ki..Çok çirkinsin.

Bay K- Bana bak, beni ressam'a götüreceksin? Götürmeyecek misin? (cebinden para çıkarıp kıza doğru gösterir)

Kız1- (parayı gören kız birden yumuşar; Bay K'nın elinden parayı kaparak) İyi, hadi gel bakalım.

(Kız yerinden kalkar; Birkaç adım sonra çalışmakta olan ressam görünür. Ressamın elleri yukarıdan bir iple tutturulmuştur; bir kukla gibi ipler onu yönetiyormuş gibi görünür. İpleri kimin yönettiği görülmez.)

Bay K- Bay Titorelli?

Ressam- Benim bayım, emriniz? Hey siz? Hadi toz olun bakalım."²³

Sonraki devam eden 7. Sahnede oyuncuların seyirci ile dolaysız ilişki kurabilmesi için maskeler kullanarak Y-Efektini daha da güçlendirilmiştir. Burada amaç, oyun kişilerinin kimi davranışlarını açıklama amacıyla belli bir atmosferin yaratılması ve bu atmosferin kendisinin yabancılaştırılmasıdır.

“Ressam- Mahkemenin büyüklüğü sizi şaşırttı mı? Hala kavrayamadınız değil mi? (Ressam uzanıp Bay K.'nin yüzünün olduğu maskeyi takar suratına. Zil devam eder. Sahnenin ortasında bir ışık yanar. Bay K elindeki tabloları düşürür. Bundan sonra sahneye dahil olacak olan herkesin suratında Bay K. maskesi vardır. Önce sahne içinden Avukat, Leni ve Block girer.)

Avukat- Bir sanık daima bir gözü açık uyumalıdır Bay K. (diğer taraftan Başkatip, Bayan Bürstner ve Bayan Grubach girerler)

Başkatip- Çünkü sola bakarken, bir yargıç geçiverir sağ taraftan. (Diğer bir taraftan mübaşir, çamaşırcı kadın ve öğrenci girer.)

Mübaşir- Senden korktuklarını zannettin, halbuki acıyorlardı sana. (Başka bir

²³ Sozeri, Cenk, *Dava Oyun Metni*, 2019

*tarafından Şef ve polisler girer. Zil bir kez daha çalar. Son olarak Amca girer içeri.)
Şef- (polislere) Şimdi artık kimseyi bırakmayın içeri.”²⁴*

Romanın son çevriminde 2.Perde 8.Sahne'de olanı biteni iletme devrimine başvurarak , yargıyı son aşamada seyirciye sunmak, seyircilerle sahne arasındaki en bilinen özdeşleşme temelinden uzakta, seyirciyi izler halden alarak, birden bir sinema salonu atmosferine sokarak, kişi ve olayların içtepsel bir yol izlenip sürtüşme ve eleştirilere yer vermeyecek biçimde seyirciye sunulması amacıyla Y-Efekt olarak projeksiyon kullanılmıştır.

İkinci Perde Sekizinci Sahne (Film):

(Bay K'nın ışığı birden söner, arkadakiler yavaş yavaş kaybolurken iki polis Bay K'nın yanına gelir, polisler Bay K'nın koluna girer ve yürümeye başlarlar. Sonrasını beyaz perdeye yansıyan projeksiyonda izlemeye başlarız. Bay K ve koluna girmiş polisler, uzun yollardan, sokaklardan geçerler. Birden kırsala çıkarlar, dere tepede yürümeye başlarlar. Sonra ıssız bir yere gelirler. Burada büyük bir çukur vardır. Polisler Bay K'yı çukura indirir ve yere yatırır. Ceketini ve gömleğini çıkartırlar. Polislerden biri koca bir bıçak çıkarır, diğer polise uzatır. Bay K dizleri üzerine çöker, tam bir teslimiyet içindedir. Bıçağı alan polis bıçağı havaya kaldırır, saplayacakmış gibi yapar ama vazgeçer, bıçağı Bay K.'ya uzatır. Bay K. bıçağı almaz, bir an polislere bakar ve sırtır.)

Bay K- Hayır... Hayır... Beni siz öldürmek zorundasınız.

(Polisler korkar, onu çukurda bırakıp uzaklaşmaya başlarlar.)

Bay K- (Bağırarak) Korkaklar...Korkaklar...Beni öldürmek zorundasınız evet kaybettim ama siz de kaybettiniz...Korkaklar...

(Polislerden biri cebinden bir dinamit lokumu çıkartır, fitilini yakar ve çukura doğru, bay K'nın çok yakınına atar. Bay K bunu görür ve kahkahalarla gülmeye başlar, çok şiddetli güler. Polisler hızla kaçarken, çukurdan korkunç bir patlama sesi gelir...Film birden kesilir. Işık söner. Gölgeler yiter. Müzik girer.)”²⁵

²⁴ Cenk SÖZERİ, *Dava Oyun Metni*, 2019

²⁵ Cenk SÖZERİ, *Dava Oyun Metni*, 2019

IV. BÖLÜM: DAVA ROMANINDAN UYARLANAN OYUN METNİ

'D A V A'

FRANZ KAFKA

BİRİNCİ PERDE:

(Tüm oyuncular arkada, elips şeklinde tüm sahneyi çevreleyen sandalyelerde oturmaktadır. Oyuncular gerektiğinde kostümlerini sahneden çıkmadan, sahne üzerinde değiştirecektir. Sırası gelen oyuncu sandalyesinden kalkar ve oyuna dahil olur. Oyuna yapılacak ışık düzeni de seyircinin göreceği şekildedir. Dekor değişimleri de seyircinin önünde yapılacaktır.

Sahne ikiye bölünmüştür, birinci bölüm Bay K'nın odası.

Bay K yatağında uyumaktadır. İkinci bölüm pansiyonda kalanların ortak kahvaltı ettikleri alan. Bir masa ve sandalyeler. Bay K'nın odasının içinde kenarda bir kapı daha. Bu kapı Bn.Bürstner'in odası olarak tanıtılacak. Sahne karanlıktır, bir tek Bay K'nın yatağı loş bir ışıkla aydınlanmaktadır. Bir müzik duyulur, sonrasında rahatsız edici bir ses, anlatıcı biçiminde müziğin üstüne konuşmaya başlar. Sesin nereden geldiği bilinmez, ekolu ses tüm salonu kaplar. Sahnenin üstündeki beyaz perdede projeksiyonla anlatılan hikâyenin çizgi-karakter şeklindeki görüntüleri oynamaya başlar.)

Birinci Sahne (Film):

Ses- Kanun önünde bir kapı bekçisi durmaktadır. Taşradan bir adam gelir. Adam kanundan içeri girmek ister. Ama kapı bekçisi izin vermez. "Peki, sonra girebilir miyim?" diye sorar adam. "Belki" der kapı bekçisi. Adam aralıktan içeri bakar. "Kanun kapısının herkese açık olması gerekmez mi?" der. "Ben izin vermeden içeri giremezsin!" diye kükrer bekçi. "Ben çok güçlüyüm. Gene de kapı bekçilerinin en küçüğüyüm. İçeride başka kapılar, her kapının önünde de başka kapı bekçileri var. Ve her kapı bekçisi bir öncekinden daha güçlüdür." Kapı bekçisinin izniyle adam oracığa oturur ve beklemeye başlar. Yıllar geçer. Adam, belki kandırırım umuduyla elinde ne varsa kapı bekçisine verir. "Bunları alıyorum ki sonradan 'keşke şunu da yapsaydım' demeyesin." der kapı bekçisi. Uzun yıllar boyunca kapı bekçisini gözetleyen adam, sonunda kapı bekçisinin kürkündeki pileyi bile tanır hale gelir. Ve yaşlanıp, çocuklaşınca, kapı bekçisini ikna etmesi için o pileye bile rüşvet verir. Yaşlılıktan gözleri iyice körelen adam kanun kapısında bir parıltı farkeder. Parıltı kapıdan dışarı sızmaktadır. Ve Ölmeden önce adamın tüm hayatı bir tek soruya dönüşür. Daha önce hiç sormadığı bir soruya. "Amma da arsızmışsın, gene ne var?" diye çıkışır kapı bekçisi. Adam soruyu sorar: "Her insan kanun kapısından içeri girmek ister. Öyleyken, neden bu kapıdan girmek isteyen benden başka kimse olmadı?" Yaşlılıktan adamın kulağı sağırlandığı için kapı bekçisi bağırır: "Senden başka kimse bu kapıdan içeri giremezdi, çünkü bu kapı sadece senin içindi de ondan...Gideyim de kapatayım bari!"

(Müzik ve projeksiyon 'film' biter, bir kapı kapanma sesi duyulur, sahne kararır. Sahne aydınlandığında uyuyan Bay K'nun yatağının iki yanında, iki adam durmaktadır. Bay K, birden uyanır, adamları görmez önce, bir refleksle konuşur.)

İkinci Sahne:

Bay K- Bayan Bürstner?

1.Polis- (içeri süzülerek) Bayan Bürstner'i mi bekliyordunuz?

Bay K- (doğrularak) Hayır, elbette hayır.

1.Polis- Azönce onun adını söylediniz.

Bay K- Ne zaman?

1.Polis- *(odadaki pencerenin perdelerini açar, gün ışığı içeriyi aydınlatır, Bay K yatağından kalkar.)* Ben girmeden az önce.

Bay K- Ama orası onun odası ve...Siz orada ne yapıyordunuz? Kimsiniz?

1.Polis- Bayan Bürstner her gece odanıza mı gelir?

Bay K- Her gece mi? Elbette hayır. Asla gelmez. Kapı daima kilitlidir. Anahtarı da Bayan Grubach'tadır. İsterseniz ona sorun. *(diğer kapıya yönelir)* O nerede? Bu olanları biliyor mu acaba? *(seslenerek)* Bayan Grubach??

1.Polis- Beklediğiniz Bayan Grubach mıydı?

Bay K- Hayır. Hayır. Kimseyi beklemiyordum. Siz kimsiniz söyler misiniz lütfen? *(bu sefer diğer odanın kapısına gider)*

1.Polis- Nereye gidiyorsunuz?

Bay K- Şey ben...Bayan Grubach'a soracağım, gece yarısı evinde yabancıların dolaştığını biliyor mu?

1.Polis- Ama orası Bayan Bürstner'in odası değil mi?

Bay K- *(iyice şaşalamış)* Evet...Elbette...Herhalde odasında yabancıların ne aradığını biliyordur.

1.Polis- O odada kimse yok bayım.

Bay K- *(odaya girmekten vazgeçer)* Buna şaşmam. Genellikle çok geç gelir. *(üzerinde pijama vardır ve giyinmeye başlar, çorabını giyerek)* Siz polis misiniz?

1.Polis- Demek geç geliyor?

Bay K- Aklınıza kötü birşey gelmesin.

1.Polis- Ne gibi?

Bay K- Bir kabarede çalışıyor. *(pijamasının üstünü çıkarır)* İşten geç çıkması onun suçu değil. Geldiğinde kendisine sorarsınız zaten. *(bir es)* Siz polis misiniz?

1.Polis- Onu sorgulayacağımızı nereden çıkardınız?

Bay K- Öyle demek istemedim. Yani siz Bayan Bürstner'i aramıyor musunuz? Aynı pansiyonda kalıyoruz, zaten belli değil mi? Başı derde mi girdi yoksa?

1.Polis- Siz Bayan Bürstner için mi geldiğimizi sandınız?

Bay K- *(acı bir gülüş)* Ne yani benim için mi geldiniz? *(polis cevap vermez)* Öyle mi? *(polis yine cevap vermez)* “evet” ya da “hayır” demiyorsunuz! *(hafif sinirli)* Sabahın köründe karşıma dikilip beni seyrediyorsunuz. *(pijamasının altını çıkarıp,pantolonunu giymeye çalışarak)* hem de *(saate bakarak)* sabahın altısında. Bakın, buna katlanmak zorunda değilim. Ayrıca kimliğinizi bile göstermediniz bana.

1.Polis- Siz gösterin.

Bay K- Peki... Peki... Kimliğim işte burada. Alın bakın.

1.Polis- *(kimliği alır bakmadan cebine koyar)* Neden şimdiye kadar giyinmediniz?

Bay K- Sabah saat altı da giyinmek adetim değildir. *(gömleğini alır)* ayrıca sizin burada bulunmanız tamamen uykumu kaçırmış bulunuyor. *(kapıya yönelir)*

1.Polis- Nereye gidiyorsunuz?

Bay K- Banyoya. Her zaman banyoda giyinirim.

1.Polis- Neden?

Bay K- Çünkü banyo sıcak. Burası ise soğuk. Başka soru?

(Bay K'nın çıkmak istediği kapı birden açılır ve içeriye 2.Polis girer.)

2.Polis- Neden banyoda giyinmek istiyorsun?

1.Polis- *(çıkarken Bay K'ya)* Burada kal.

2.Polis- Neden banyoda dedim?

Bay K- *(anlam veremez şekilde,şaşkın ama belli etmemeye çalışarak)*

Çünkü duş aldıktan sonra başka yerde giyinirsem, koridoru çıplak geçmek zorunda kalırım. Anladınız mı şimdi?

2.Polis- Tamam, herneyse. Bakın, tutuklandınız. Hiçbir yere gidemezsiniz.

Bay K- *(korkmuş, ürkek)* Beni neyle suçluyorsunuz?

2.Polis- Ben nereden bileyim. Hemen öğreneceksin de ne olacak sanki. Daha vakit var nasıl olsa.

Bay K- Ne suç işledim ki ben?

2.Polis- Onu Şefe sorarsın. Şimdi dinleyin; İlk sorgulamadan önce tutuklunun odasını terketmesi yasaktır.

Bay K- Ama zaten odamdayım.

1.Polis- *(kapıdan girer girmez elindeki küçük siyah defterden okuyarak)* Sorgulamadan önce tutuklunun odasını terketmesi yasaktır.

Bay K- Odamdayım diyorum görmüyor musunuz? *(2.polis Bay K'nın eşyalarını, giysilerini karıştırarak)*

2.Polis- Gömlekleriniz güzelmiş.

Bay K- *(hızla yanına gider)* Dokunma onlara.

1.Polis- Size hatırlatmamda fayda var. Değerli eşyalarınızı bize emanet verirseniz çok daha iyi olur. Zaten siz hapse girdikten sonra hepsine resmi olarak el konacak ve onlara ne olduğunu asla bilemeyeceksiniz.

2.Polis- *(çıkışarak)* Resmî kurumlarda ne kadar aç, dolandırıcı, rüşvetçi memurlar var biliyor musun?

1.Polis- Sana yardım edebiliriz.

Bay K- (*bir an*) Bu bir şaka değil mi? Bürodaki arkadaşların şakası.

2.Polis- Onlar da içeride zaten. (*Bay K hemen Bayan Bürstner'in odasına gider, içeri girer. Sesi duyulur.*)

Bay K- Bırakın o eşyaları, çıkın dışarı. (*adamları dışarı çıkarır*) Siz? Bizim ofistensiniz? (*adamlar eğilerek selam verir*) Sizi buraya kim getirdi? (*adamlardan biri polisleri gösterir*) Polis mi? Bu adamlar benim ofisimden, onların bu işle ne alakaları var?

2.Polis- (*adamların yanına gider, tek tek tanıtır*) Rebensteiner, Kullych ve Kaminer. (*yanlış adamı gösterir*)

Rebensteiner- Efendim, Rebensteiner benim.

Bay K- (*yanına gider, kenara çekerek*) Rebensteiner, burada ne işin var? (*Rebensteiner cevap veremez, mahçup gibi*)

2.Polis- Onları getirdik çünkü yanlarında şüphe çekmeyeceğimizi düşündük, tedbir amaçlı.

1.Polis- Arkadaşlarınız sizi ofise götürecek, dikkat çekmeyin diye.

Bay K- Ben tutuklanmadım mı? İşe nasıl gidebilirim?

1.Polis- Tutuklanmanız çalışmanıza mâni değil.

Bay K- Hani odamdan çıkmam yasaktı. Şimdi de işe git diyorsunuz. Ben hiçbir suç işlemedim. Bir hata olmalı, eminim.

1.Polis- Bakın, bizi gönderen makamlar -ki biz onların altındakilerin altındakilerle temastayız, emir vermeden önce tevkif sebeplerini inceden inceye araştırırlar. Sizin ki adi suçlardan değil. Dediklerine ve Kanunun da dediğine göre sizin ki suçun yayılmasından doğan başka türlü suçlara giriyor -ki bunlar için yüksek makamların bir takım yüksek kurallara uymaları gerekiyor. Kanun böyle.

Bay K- Ben böyle bir Kanunu bilmiyorum.

2.Polis- Lafa bak! Kanunu bilmiyormuş.!

1.Polis- Kanunu bilmiyorsanız suçlu olmadığınızı nereden bileceksiniz?

Bay K- Bilmek istediğim şu; Beni suçlayanlar kim? Hangi kurum beni tutuklatıyor?

2.Polis- (*Odanın içindeki halıyı kaldırır*) Siz onu boşverin şimdi bayım. Bu ne onu söyleyin? (*yerde yuvarlak bir kapak görülür*)

Bay K- Hangisi?

2.Polis- Dört delikli dairesel bir kapak.Aslında 'ovalsal' (*bir yandan not almaya başlar*)

Bay K- Bunu da mı yazacaksınız?

2.Polis- Evet, ne olmuş? Sana mı soracağız?

Bay K- 'ovalsal' diye bir sözcük yok.

2.Polis- *(yazarak)* Odasında 'ovalsal' şeklin varlığını inkâr ediyor.

1.Polis- Maalesef her şeyi inkâr ediyor.

Bay K- *(sabırlı olmaya çalışarak)* Bayan Grubach'ın kocası dışçıymiş. Kendisine sorun. Burası onun muayenehanesiymiş. *(seslenir)* Bayan Grubach?? Yani burada dışçı koltuğu varmış.

1.Polis- *(üç adamı odaya sokar)* Öğüt ister misiniz?

Bay K- Para isteyeceksen, avucunu yalarsın.

2.Polis- Önce herkes böyle der.

Bay K- Benden rüşvet alamazsınız.

1.Polis- Senden birşey isteyen oldu mu?

Bay K- Rahat bırakın beni. *(odadan diğer odaya geçer)*

2.Polis- *(arkasından)* bizi şikâyet etmeyeceksin değil mi?

(Bay K kapıyı suratlarına kapar. Bu sırada Bayan Grubach elinde tepsi, tepsi de kahve fincanı, sandviç girer.)

Bay K- Bayan Grubach?

Bn.Grubach- Günaydın Bay K. Kahvaltınızı getirdim. *(Tepsiyi masaya bırakır, Bay K masaya yönelirken Bayan Grubach polislerin olduğu odaya girer. Bay K uzaktan kulak kabartır.)*

2.Polis- Fazla inatçı, bizi uğraştıracak gibi.

1.Polis- *(Bn.Grubach'a)* Suçlu olduğunu kabul etmiyor. Bu hareketler davası için pek hayırlı değil.

2.Polis- Tam bir suçlu gibi davranıyor. Eşyalarını vermek istemedi. Bakın bayan...*(bu sözden sonra konuşulanlar duyulmaz, bir süre bayan grubach polislerle konuşur, sonra polisler çıkar ve Bayan Grubach Bay K'nın yanına döner.)*

Bay K- Özür dilerim Bayan Grubach.

Bn Grubach- Önemli değil Bay K.

Bay K- Bir daha olmayacak, söz veriyorum.

Bn. Grubach- Siz benim en iyi müşterimsiniz Bay K. Sizinle açık konuşabilir miyim?

Bay K- Elbette.

Bn. Grubach- Şef ile konuştum.

Bay K- Ne zaman?

Bn Grubach- Telefonda, sizin yanınıza gelmeden önce.

Bay K- Evet?

Bn. Grubach- Siz tutuklandınız...Ama dediler ki bu bir hırsızın tevkif edilmesi gibi değil de nasıl desem, sizinki hani okumuş adamların uğraştıkları anlaşılmaz meseleler vardır ya, o türlü birşeymiş.

Bay K- (*tedirgin*) Benden ne istiyorlar anlamıyorum.

Bn.Grubach- Herşeyi anlamak zorunda değiliz Bay K. Öyle değil mi?

Bay K- Aniden odama daldılar, beni hazırlıksız yakaladılar. Ofiste olsaydım keşke.

Orada sürekli sürprizlere hazırlıklıyım.

Bn.Grubach- Kahvaltı etmeyecek misiniz?

Bay K- (*hemen içerek*) Daha kahvemi bile içmeden, odama daldılar.

Bn.Grubach- Aklınızda olsun Bayan Bürstner için her zaman sobanın üzerine kahve bırakırım, işten geç çıkıyor. Onun için üzülüyorum doğrusu.

Bay K- Çalışıyor ne yapsın.

Bn.Grubach- (*inanmayarak*) Elbette, elbette.

Bay K- Çalıştığı yer çok geç kapanıyor.

Bn.Grubach- Tabii, tabii. Şu adamlara da kahve versem mi acaba?

Bay K- Hangi adamlara?

Bn.Grubach- Sizin büroda çalışan şu adamlar. Hala içerideler.

Bay K- Bayan Bürstner'in odasında mı? (*yerinden fırlar, odaya girer, sesi duyulur.*)

Hala burada mısınız siz? Bırakın şu fotoğrafları, çıkın dışarı, çıkın! (*adamları odadan çıkarır, bn.Grubach yanlarına gelmiştir.*)

Bn-Grubach- Kahve getireyim mi?

Bay K- hayır, hayır Bn.Grubach. Onlar benim arkadaşım değil, onları polis getirmiş buraya, söyleyin gitsinler buradan.

Bn.Grubach- (*sert*) Kapı şurada beyler. (*adamlar kapıya yönelir, çıkarlarken*)

Bay K- İspiyoncusunuz değil mi? (*adamlar döner hiçbir şey söylemeden öylece bakarlar*) Kaç para aldınız? Ha? Söyleyin.! (*adamlar yine bir şey söylemeden çıkarken, polis şefi girer.*) Gitmediniz mi siz?

Şef- Sakin olun lütfen.

Bay K- Kimliğimi geri verin lütfen.

Şef- Kim olduğunuzu biliyoruz Bay K. Davanız şimdiden kötüye gidiyor.

Bay K- Bahsettiğiniz şu dava da neyin nesi söyler misiniz?

Şef- Davadan bahseden kim?

Bay K- Neyle...Neyle suçlanıyorum? Neden söylemiyorsunuz?

Şef- Bunu söyleme yetkim yok.

Bay K- Lütfen...Bakın lütfen söyleyin. *(tane tane konuşarak)* Neyle suçlanıyorum?

Şef- Bay K. Yoksa masum olduğunuzu mu iddia ediyorsunuz?

Bay K- Elbette. Ayrıca evime girdiniz, temel haklarıma tecavüz ettiniz.

Şef- *(siyah küçük bir not defteri çıkarır.)* Lütfen yavaş not alıyorum.

Bay K- Göreceksiniz, avukat tutacağım. Aile dostumuz olan ünlü bir avukat var. Göreceksiniz.

Şef- Bizi mi suçluyorsunuz yani?

Bay K- Evet sizi suçluyorum. Ayrıca benden rüşvet istediler.

Şef- *(pencereye gitmiştir, perdeyi aralayarak aşağı bakar.)* Arkadaşınız Bayan Bürstner geldi.

Bay K- *(pencereye gider, aşağı bakar.)* Arkadaşım sayılmaz, ayrıca bundan size ne? *(meydan okuyarak)* Evet, bekliyorum parmak izi falan almayacak mısınız?

Şef- *(gayet sakin)* Karakolda alırsınız.

Bay K- *(ürkek)* Karakolda mı?

Şef- Evet, zaten şikâyette bulunmayacak mıydınız?

Bay K- *(tereddütlü ederek)* Boşverin canım, gerek yok.

Şef- Çok geç, artık kaydettim. */Bn.Grubach girer./*

Bn.Grubach- *(çıkmaq istemiş gibi yaparak)* Afedersiniz.

Bay K- Hayır hayır, lütfen kalın Bayan Grubach.

Şef- Bütün bu yazdıklarım raporunuzda iyi bir izlenim bırakmayacak maalesef. Ayrıca arkadaşımın şu kelimeyi yazmasına da engel olmuşsunuz?

Bay K- yanlış yazdı da ondan engel oldum. *(Şef'in not defterinde işaret ederek)* İşte işte şunu.

Şef- 'Ovalsal' ne anlama geliyor?

Bay K- Böyle bir kelime yok.

Şef- Bayan Grubach'ın kocası dışçıymış, sizinle ne alakası var bunun?

Bay K- Hiçbir alakası yok.

Şef- O halde neden söylediniz?

Bay K- Odamdaki 'ovalsal' şekli açıklamak için.

Şef- *(yazarak)* Ovalsal şekil.

Bay K- Bunları ciddi ciddi yazıyor musunuz?

Şef- Rapor rapordur. Ama sizin lehinize olmayacak Bay K. Bu gereksiz ifadeleriniz yüzünden kötü bir izlenim bırakacaksınız. (*çıkarken*) Çok kötü.

Bay K- Çok şükür gitti. Bayan Bürstner görecektir diye çok korktum. (pencereye gider, bakar) Aşağıda biriyle konuşuyor.

Bn.Grubach- Kim?

Bay K- Bayan Bürstner.

Bn.Grubach- Himm. Her zamankinden geç.!

Bay K- (*duymamıştır*) Umarım dün gece şu adamlara rastlamamıştır. İşe kaçta gidiyor?

Bn.Grubach- Gece yarısından önce giyinmeye daha doğrusu soyunmaya başlar, gösteriye mi çıkıyormuş neymiş.

Bay K- Evet, revüye.

Bn.Grubach- Neyse işte, beni ilgilendirmez zaten. Ben zaten o tür yerlere gitmedim hiç, gitmem de. Aslına bakarsanız onu neden burada barındırdığımı da bilmiyorum.

Bay K- (*hoşlanmaz şekilde*) Ne demek istiyorsunuz?

Bn.Grubach- O bir dansçı...Revü dansçısı. Aslında bu tür insanları evime almamam gerekir ama bilemedim işte, annesiyle gelmişti, annesi çok düzgün bir kadındı, kısa bir süre sonra da öldü zavallılık...Meğer hastaymış... Bay K. ben çok yufka yürekliyimdir, onu sokağa atamadım tabii.

Bay K- Söylediklerinize katılmıyorum Bayan Grubach, hatta reddediyorum, iftira atmak size hiç yakışmadı.

Bn.Grubach- Bay K kaç kez gördüm buradaki bazı müşterilerle içki içiyordu.

Bay K- Kiracıların özel hayatları sizi ilgilendirmez. Bu söyledikleriniz doğru değil.

Bn.Grubach- Beni yanlış anladınız Bay K... Ben şey demek istedim...

Bay K- (*Kapıya yönelerek*) İyi günler Bayan Grubach.!

Bn.Grubach- (*kendini savunarak*) Ben kimseyi sokağa atmak istemem ama kuşkulu kişileri de evimde tutamam.

Bay K- (*tam çıkarken geri gelerek*) Kuşkulu kişiler mi? Kuşkulu kişiler öyle mi?

Bayan Grubach kuşkulu kişileri sokağa atacaksanız ilk önce benden başlayın. (*çıkarak, Bn.Grubach öylece kala kalır. Sahne kararır.Bay K sahnenin önüne gelir, bir bank'a oturur, sokaktadır. Bayan Grubach'ı oturma odasında görürüz, elinde dikiş işi, oturmakta*)

Üçüncü Sahne:

Bn.Grubach- *(Odasında, kendi kendine)* Neyin nesi bu adam? Ne derler böylesine...?

Bir adı olacak böylelerinin.? Şey bunlar, şey...

(Bay K'nın ışığı yanar)

Bay K- *(Bir bankta oturmuş, kendi kendine)* İnsan dilediğini yaptığı sürece serbest demektir.

Bn.Grubach- Benim kiracılarım dilediklerini yapabilirler.

Bay K- Dilediğimi yaptığıma göre serbestim. *(Bank'ta ayaklarını uzatır)* Serbest olunca da tutuklu sayılmam.

Bn.Grubach- Ama bazıları aşırıya gidiyorlar; bu da ötekileri rahatsız ediyor tabii.

Bay K- Kimseye bir rahatsızlığım yoktur.

Bn.Grubach- Durup dururken de insanı tutuklamazlar ya canım.

Bay K- Benim ki pek ciddi bir şey değil sanırım hatta düpedüz gülünç bir durum.

Bn.Grubach- Ciddi değilmiş gibi görünen şeyler bazen çok ciddi olabilir, dikkatli olmak gerek.

Bay K- Gürültüye pabuç bırakmayacaktım, yapamadım...

Bn.Grubach- Bu kadar da olmaz ki; Adamı tutukluyorlar, ne diye tutukladıklarını bilmiyor.

Bay K- Gafil avlanıyor insan. Sabah sabah yatağından yeni çıkmışsın...

Bn.Grubach- Ben ne yapabilirim? Kendi halinde bir ev sahibiyim... Biri kibar kibar konuştu mu benimle, kim olsa...Evet, kapıları dinlerim, böyle bir huyum var ama bu da evin rahatı için. Polislerle de konuştum konuşmasına... Bir şeyden anlamıyormuş gibi...

Bay K- Hepsini önleyebilirdim bunların, hepsini...

Bn.Grubach- Emir aldık bayan, ne yapalım dediler...

Bay K- Bunlar ufak tefek memurlar... Kimden emir alıyorlar, asıl bunu öğrenmek lazım...

Bn.Grubach- Aslında kötü biri değil, çabuk alevleniyor biraz. *(kalkar, çıkarken durur)* hah! Şimdi hatırladım: böylesine tez canlı derler, tez canlı...*(çıkır, ışık söner... Bay K oturduğu yerden kalkar. Sahnenin diğer tarafına yürür; biraz daha aydınlık olur.)*

Bay K- Kendini tutmakta bütün mesele, duruma hâkim olmakta... *(Diğer taraftan Madmazel Bürstner girer. Yorgundur; ağır adımlarla yaklaşır.)* Bayan Bürstner.!

B.B- Kim o?

Bay K- Benim...Komşunuz...

B.B- Ha...! Siz misiniz? Affedersiniz tanıyamadım...

Bay K- Sizinle bir şey konuşmak istiyorum Bayan Bürstner, zamanınız var mı?

B.B- Şimdi mi?

Bay K- 1 saattir dönmenizi bekliyorum.

B.B- Öyle yorgunum ki... Ama neyse, uzun sürmeyecekse olur.

Bay K- Hayır, hayır uzun sürmez. Sizden özür dileyecektim.

B.B- Ne diye özür diliyorsunuz?

Bay K- İnanın benim kabahatim yok.

B.B- Hiçbir şey anlamıyorum söylediklerinizden.

Bay K- Bugün beni tutuklamaya geldiler.

B.B- Nasıl?

Bay K- Ben de anlamadım, odama daldılar, benden önce sizin de odanıza girmişler, bazı resimlerinizi ellerinde gördüm ama merak etmeyin hemen aldım onları ellerinden ve yerine koydum.

B.B- Bu yüzden mi özür dileyecektiniz?

Bay K- Evet.

B.B- Çok alemsiniz doğrusu, hiç önemli değil merak etmeyin. Sizi neden tutukladılar?

Bay K- Bilmiyorum, ben de anlayamadım. Sorguya çektiler önce sonra...

B.B- (*sözünü keser*) Sorgu mu? Bayılırim sorgu, mahkeme işlerine. Öyle çekici bir yanı var ki bu işlerin, sizce yok mu? Adalet harika bir şey. Birkaç gün sonra daha yakından göreceğim bu işleri; bir avukatın yazıhanesinde çalışmaya başlıyorum.

Bay K- Belki bana yardımınız olur öyleyse, mahkemede?

B.B- Neden olmasın? (*yaklaşarak, kadınsı*) Yardım etmesini çok severim.

Bay K- Avukata gerek yok, belki ufak bir tavsiye işime yarayabilir.

B.B- İşin ne olduğunu bilmek lazım önce.

Bay K- Elbette; Ama işin tuhafı, ne olduğunu ben de bilmiyorum.

B.B- (*sıkılmış*) Bakın Bay K; benimle eğlenmekse niyetiniz size söyledim çok yorgunum.

Bay K- İnanın sizinle eğlendiğim falan yok. Hatta korkarım iş sandığımdan daha ciddi. (*es*) Tutuklandım.

B.B- Tutuklandığınızı nerden biliyorsunuz? Yoksa rüya mı gördünüz?

Bay K- Rüya falan görmedim.

B.B- Sizi neyle suçluyorlar?

Bay K- Söylemediler. Tek bildiğim sorgulama komisyonuna çıkacağım.

B.B- O halde durum ciddi.

Bay K- Galiba yle.

B.B- Şaka yapmış olmasınlar?

Bay K- Aslında aklıma gelmedi değil bu. Bankada Őakacı tipler var. Eşek Şakası. Ama emin değilim. Moralim ne kadar da kolay bozuluyor. Amaçları da bu zaten.

B.B- (*imalı*) Mutlaka bir Şey yapmışsınızdır.

Bay K- Lütfen böyle söylemeyin.

B.B- İftira etmişlerdir demek istedim.

Bay K- Evet, dedikoducu çok kimse var. İş ortamında beni ekemeyenler.

B.B- Yoksa politik suçlu falan mısınız?

Bay K- Hayır, hayır...

B.B- (*birden çok korkarak*) Sakın beni karıştırmayın. Yeni bir işe başlayacağım, başım belaya girsin istemem. Bakın sorunlarınıza üzüldüm ama karışmak istemiyorum, Şimdi gitmem lazım, hoşçakalın.

Bay K- Bayan Bürstner ?

B.B- Yarın bu pansiyondan ayrılıyorum zaten. Dans işini de bıraktım.

Bay K- Bayan Bürstner bakın eğer dinlerseniz...

B.B- Beni rahat bırakın, tamam mı? Uzak durun... (*ıkar, Bay K çaresiz gider bank'a otururken sahne kararır.*)

Dördüncü Sahne

(*Sahne aydınlanırken, Bay K yı bank'ta uyurken görürüz. Dışarıdan ses "Yardım et", "Bize yardım et" seslerle yavaş yavaş irkilerek uyanır; sesler devam eder. Sonrasında sahnenin iki tarafından boyunlarına ip geirilmış adamlar görülür. İpleri kimin tuttuğu görülmez, adamlar boğulur gibi devam ederler; "Yardım et")*

1.Polis- (*zor konuşur*) Bayım, bayım yardım edin bize.

Bay K- Anlamıyorum neler oluyor?

2.Polis- (*zor konuşur*) Bizi ihbar etmişsiniz.

1.Polis- Evet, elbiselerimi aldılar demişsiniz.

2.Polis- Yanlış yaptık biliyoruz ama bir bilerseniz ne kadar az maaşımız var.

1.Polis- Acıyın bize ne olur?

Bay K- Ben böyle olacağını bilmiyordum. Ben...

2.Polis- *(ipini çekerler)* Ahhhhhhhhhh.!

(Bay K karanlığa, sahne arkasına doğru bağırır.)

Bay K- Bırakın onları, lütfen bırakın...

1.Polis- *(ipini çekerler)* Ahhhhhhhhhhhğghhhhhhhğğğh !

Bay K- *(bu sefer diğer tarafa gider)* Lütfen diyorum, lütfen bırakın onları, bakın, bakın size...size para verebilirim *(cüzdanını çıkarır)*

1.Polis- hayır, hayır sakın... Rüşvet almaz o...

2.Polis- O ne kadar canımızı acıtırsa o kadar para kazanır. *(ip çeker onu)*

Ahhhğğğghhhhhhhh.!

Bay K- hayır, hayır durun!

1.Polis- Onlar her şeyi görür, onlardan kaçamazsın, Suçunu kabul et, başka çaren yok.*(ip onu da karanlığa doğru çeker)* Ahhhhhhhhhhhğğğğğ!

Bay K- Hayır, ne olur yapmayın, böyle olsun istemedim inanın. *(sahne kararına başlar, adamlar yok olurken, sahne kararır.)*

Beşinci Sahne

Bakın ne isterseniz veririm, canlarını yakın istemedim, lütfen, lütfen... *(sahne aydınlanırken Bay K. bankta uyuyordur, birden korkuyla uyanır, rüya görmüştür)*

Aman tanrım, rüya...rüyaymış... Ne oluyor bana böyle?

Bu işi aydınlatmam gerek... Evet, evet aydınlatmalıyım bu işi.

(konuşurken yürümeye de başlamıştır, sol tarafta "önceden" oluşturulmuş ofisine yürür, masasına oturur, sekreter girer.)

Sekreter- Bay K, Günaydın. İmzalamanız gereken belgeler var.

Bay K- Ne? Haa... Evet...Tabii.. *(kalemını alır, kağıtları imzalamaya başlar.)*

Sekreter- İyi misiniz Bay K?

Bay K- Evet, evet iyiyim, tamam, alabilirsin.

Sekreter- Teşekkür ederim. *(Tam çıkarken)* Aaa Bay K, sizi görmek isteyen birileri var.

Bay K- Kimmiş?

Sekreter- Söylemediler ama önemliymiş... *(fısıldayarak)* Efendim bence gelenler polis.

Bay K- *(irkilmiştir)* Polis mi? *(bir an düşünür)* Tamam..gelsinler.. *(duraksayan sekreter'e)* hadiii..

Sekreter- Peki efendim. *(çıkarak; Bay K üstüne başına çeki düzen verir; o sırada önde Şef, arkada 2 polis girerler.)* Buyurun...

Bay K- *(sekreter'e)* Tamam, sen çıkabilirsin.

Şef- Merhaba Bay K.

Bay K- *(paniklemiştir)* Burada ne arıyorsunuz?

Şef- Sakin olun Bay K.

Bay K- Bakın benden ne istediğinizi bilmiyorum, ama bilmek istediğim şu. Sizler hangi makamdan emir alıyorsunuz? Tamam, memursunuz, anlıyorum ama üniformalı olmadığınızınza göre anlaşabiliriz sanıyorum. Bana dürüstçe bir açıklama yapmanız her şeyi aydınlatacaktır. Ondan sonra da açık yürekle hatta dostça el sıkışır ayrılırız.

Şef- Anlamıyorsunuz değil mi? Bakın Bay K, bu baylar ve ben girişilen bu davada, girişilen diyorum; sadece emir kuluyuz, meselenin ne olduğunu, sizi kimin ne ile suçlandığı üstüne hemen hemen hiçbir şey bilmiyoruz. Ama merak etmeyin davanın günlük yaşamınızı etkilememesi için her türlü önlemi alıyoruz. Ayrıca size suçlu diyen var mı? Tevkif edildiniz sadece, ikisi ayrı şeyler bunların. Sorulanlara cevap verecek olan sizsiniz. O da sorgu başlayınca.

1.Polis- İşinize engel olmamak için, sorgulamalar mesai saatleri dışında yapılacak.

2.Polis- Sorgulama salonunun yerini bilmiyorsunuz değil mi?

Bay K- Bilmiyorum. Ben...*(telefona sarılır.)* Savcı dostum var, onu aramak istiyorum.

Şef- Elbette, ama bu yerinde bir şey olmaz.

Bay K- Ne demek, yerinde bir şey olmaz? Sizin burada yaptığınız şey çok mu yerinde. Üstüme çullanıyor, dört bir yerimi sarıyorsunuz.

Şef- Pekâlâ...Buyurun arayın. *(O kadar rahattırlar ki, Bay K yavaşça telefonu kapatır.)*

Bay K- Hayır, hayır...Aramayacağım.

Şef- En doğrusu Bay K, inanın en doğrusu...Size bir öğüt vereceğim, kendiliğimden.

Suçsuzum falan diye sağda solda pek laf etmeyin, işi bozarsınız, davanızı tehlikeye atarsınız.

2.Polis- Fazla konuşuyorsunuz. İnsanın davranışına bakılır bu işlerde.

Şef- İşte adres. *(küçük bir kağıt verir)* Kaybolmayın diye planını da çizdim.

Bay K- Ne zaman bu?

1.Polis- Bu gece.

Bay K- Bu gece mi?

Şef- Evet. Oraya gittiğinizde Marangoz Lanz, deyin sadece. Daha fazla işinize engel olmayalım. İyi günler Bay K. *(çıkartlar. Bay K elindeki kâğıda bakar, uzun uzun. O sırada sekreter girer.)*

Bay K- *(kendi kendine)* Marangoz Lanz...!

Sekreter- Bay K? *(Bay K duymaz)* Bay K...? *(Bay K yine duymaz, yüksek sesle)* Bay K?

Bay K- Ne? Ne var? *(kağıdı panikle cebine koyar)*

Sekreter- Amcanız geldi efendim, sizi görmek istiyor.

Bay K- Toplantıda olduğumu söyle.

Sekreter- Ama efendim çok ısrar etti. *(Amca'nın yüksek sesi duyulur, içeri girmiştir bile)*

Amca- Josef.! Josef...!

Bay K- Tamam sen işine bak. *(sekreter çıkar.)* Max Amca...Hangi rüzgar attı seni?

Amca- Josef, josef doğru mu?

Bay K- *(cevap veremez gibi bir an durur, masasına yaklaşır.)* Evet, evet Amca doğru.! Nereden duydun?

Amca- Bırak şimdi nereden duyduğunu mu? Demek tutuklandın.

Bay K- Max Amca şimdi bunları konuşmanın sırası değil.

Amca- Sırası değil mi? Demek sırası değil öyle mi? *(sessizlik)* Yoksa suç davası mı?

Bay K- *(isteksiz)* Öyle söylediler.

Amca- *(kızgın)* O zaman ne diye oturuyorsun? Nasıl oturabiliyorsun bu kadar rahat. Kendini düşünmüyorsan aileni düşün. Adımızı düşün.

Bay K- Amca lütfen...Lütfen bağırma...

Amca- Sana yardım etmek için taaa nerelerden geldim. Yoksa beni gördüğüne sevinmedin mi?

Bay K- Sevindim tabii, sevindim de...Bu konuşmayı iş yerinde yapmasak.

Amca- Bak oğlum,sen beni dinle, bir hayli yorgun görünüyorsun. En iyisi kısa bir

izin al, gel bizde dinlen biraz, çiftlikte. Ne dersin?

Bay K- Bırakır mı onlar?

Amca- Kim onlar?

Bay K- Bir bilsem kim olduklarını...

Amca- Ben senin en yakın akrabamım, baban sayılırım. Unuttun mu?

Bay K- Unutmadım Amca.

Amca- Seni değiştirmişler, baksana kafan işlemez olmuş. Davayı kaybetmek mi istiyorsun. Bir Avukat tutmamız lazım Josef, ateş olmayan yerden duman çıkmaz.

(kuşkulu) Suçlu değilsin değil mi?

Bay K- *(duraklıyarak)* Değilim sanıyorum.

Amca- İnsan suçlu olup olmadığını bilir herhalde.

Bay K- Evet, ama hayır! Ben bilmiyorum işte.

Amca- İlk ve hemen doğru Avukat Huld'a gidiyoruz anladın mı? Bu aldırmazlığın yüzünden her şeyi berbat edeceksin Josef. Avukat Huld'u duydun sanırım...

Duymadın haa? Tuhaf şey. Yoksulların avukatı, koruyucusu diye ün salmıştır, iyi adamdır.

Bay K- Bu işler için bir avukat tutulması gerektiğini bilmiyordum.

Amca- Niçin tutmayalım? Bundan doğal ne var. Bu akşam gidiyoruz Bay Huld'a. Hemen. *(hareketlenirler, Bay K'nın koluna girer, yürümeye başlarlar.)* Bu arada sen de bütün olan biteni detayları ile anlat bana. Her şeyi, bütün meseleyi açıkça bilmem gerek. *(Müzik girerken, sahne ağır ağır kararır.)*

İKİNCİ PERDE:

(Işık ağır açılırken Avukatın odasını görürüz. İhtişamlı bir masa ve koltuk. Arkada kütüphane. Kasvetli ve karanlık bir ortam. Dışarıdan kapı vurulur. Giderek artarak kapı vurulmaya devam eder. Hemşire önlüğü giymiş Leni görünür, üstünü başını düzelterek odadan çıkar sahnenin dışına doğru yönelir.)

Birinci Sahne:

Leni- Yavaş, yavaş...*(dış kapıya gider. Uzaktan sesi gelir)* Avukat hasta, siz kimsiniz?
(tekrar sahneye girerler.)

Amca- Avukatın dostlarıyız, sen yenisin galiba?

Bay K- Bayan Bürstner?

Leni-- Kim?Bana mı dediniz?

Bay K- Pardon birine benzettim.

Amca- Avukata geldiğimizi söyleyin lütfen.

Leni- Anlamıyor musunuz Avukat hasta. *(kapı açılır, avukat görünür.)*

Avukat- Kim geldi Leni? *(Leni, hemen yanına gider, koluna girer.Bay K gözünü Leni'den alamaz)*

Amca- Benim dostum, Max.

Avukat- Max...dostum. Gel dostum, gel. *(sahte öksürür)*

Amca- Neyin var, yine astım krizi mi?

Avukat- Evet, çok kötü, çok. Zor nefes alıyorum, uyuyamıyorum.

Amca- Bu suratsız kız sana iyi bakıyor umarım? Ayrıca amma kasvetli bir yer burası, çok karanlık. Eskiden neşeli bir evdi burası.

Avukat- İnsanda benim hastalığım olunca, pek neşe aramıyor Max. Ayrıca suratsız dediğin Leni bana çok iyi bakıyor. *(Leni'nin yanağını okşar, bundan çok rahatsız olmuştur Bay K.)*

Amca- Tamam, tamam...Bizi yalnız bırakır mısınız bayan Leni, konuşacaklarımız var.

Leni- Sizin özel işlerinizle uğraşacak hali yok, görmüyor musunuz?

Amca- Çok önemli olmasa gelmezdik zaten, şimdi bizi yalnız bırakın lütfen.

Avukat- *(gidip masasına oturur)* Onun yanında konuşabilirsin Max.

Amca- Önemli işi olan ben değilim ki, yeğenim, banka müşaviri Joseph Kafka, sizi tanıştırayım.

Avukat- Kafka mı? *(çok ilgili)* A! Affedersiniz, sizi görmemiştim. Haydi Leni, bizi yalnız bırak. *(Leni çıkarken, bay K'ya çapkın bakar.)*

Bay K- *(kendi kendine, Leni'nin peşinden)* Ona o kadar çok benziyor ki.

Amca- Kime? Joseph kendine gelir misin lütfen.

Avukat- *(yüksek ses)* Demek beni görmek için değil, yeğenin için geldin öyle mi? Bak dostum *(sahte öksürür)* Bu davayı almak isterim ama korkarım bu iş benim gücümün üstünde. İlginç, ama güç bir dava.

Bay K- *(şaşırmış)* Davamı duydunuz mu?

Avukat- Özür dilerim, anlamadım.?

Bay K- Asıl ben anlayamadım.

Avukat- Davanızla ilgili görüşmeye gelmediniz mi?

Amca- Tabii ki o yüzden geldik. (*Bay K'ya*) Neyin var senin?

Bay K- Sayın Avukat davamı önceden duymuş?

Avukat- İlginç davalar mesleki çevremizde tartışılır. En önemlileri de insanın aklında kalıyor. Hele bir de işin içinde bir dostunun yeğeni olursa.

Amca- Gayet mantıklı, kaldı mı bir diyeceğin?

Bay K- Demek siz de mahkemenin bir parçasısınız. Peki öyleyse söyler misiniz? Marangoz Lanz kimdir, biliyor musunuz?

Avukat- Bilmem gerekli değil, ayrıca hiçbir önemi de yok!

Amca- Çocuk gibi şeyler soruyorsun, mantıklı ol biraz.

Avukat- (*sahte öksürür*) Son günlerde pek mahkemeye gidemiyorum. Ama mahkemedeki dostlarım beni görmeye gelir. Her akşam bir ikisi gelir. Tam şu anda onlardan biri beni ziyaret etmekteydi. Siz gelmeden önce kendisiyle davanız hakkında konuşuyorduk. Çekingen bir doğası olduğundan dışarı çıkmak istemedi. Mahkemenin baş kâtibi ile tanışın. (*İçerdeki odanın penceresini açar, baş kâtip suratı camda görünür. Şüphe ve kuşkuyla bakar*) Sizi eski dostum ve yeğeni ile tanıştırmak isterim. (*baş katip birden camdan uzaklaşıp, kaybolur. Avukat pencereyi kapatır.*)

Avukat- Başefendi gelip bana günün davalarını anlatmak lütfunda bulundular. Bizim meslekten olmayanlar, onun bu ziyaretlerinin önemini anlayamazlar.

BaşKatip- (*kapıyı açar, elinde evrak çantası, yaklaşıp*) Merhaba Bay K.

Avukat- Kendisi çok yoğun biridir ama size bazı tavsiyelerde bulunabilir.

Amca- Bundan çok memnun oluruz doğrusu. Değil mi Joseph?

Bay K- (*Şaşkın ve dinlemez halde Leni'nin olduğu tarafa bakmaktadır. Yakalanmış gibi*) Ne? Ha! Evet, tabii.

BaşKatip- Ne yazık ki birkaç dakikalık vaktim var. Başka işlere dönmek zorundayım. Ama dostumun bir dostunu tanımak fırsatını kaçırmak istemem. (*Amca'nın elini sıkar.*)

Amca- (*Mahçup*) Vaktinizin değerli olduğunun farkındayız.

BaşKatip- Bu dava üstünde önemle durulmaya değer. Özelliği şuradan geliyor ki bu dava hem özel hem genel bir nitelik taşıyor diyebilirim, çünkü bir yandan halkın ahlakını, bir yandan da şahsi davranışı ilgilendirmekte. Bu tip davalarda alışılmış gündelik adalet düzenleri bir takım kavisli ve hatta çetrefilli yollara sapmak zorunda kalıyor. Açıkçası bu davalarda kazanma şansı pek az.

Avukat- İlk dilekçe çok önemlidir. Dava'nın daha sonraki ilerleyişini belirler.

BaşKatip- Bununla birlikte, bazen ilk dilekçe hiç okunmaz.

Amca- Peki ama neden?

BaşKatip- Dilekçeyi öylece bırakıverirler. *(Dışarıdan tabak kırılma sesi duyulur, bir an herkes o tarafa bakar. Bay K sesin geldiği yöne gider ve kapıdan çıkar. Başkatip ve Avukat Bay K.'nin arkasından sertçe bakar.)* Bence Bay K'nın durumunda her türlü önlem alınmalıdır. *(adamlar konuşmaya devam eder ama artık sesleri işitilmez, ışık azalır, Bay K'nın olduğu yerde çoğalır. Evin diğer köşesinde Leni belirir. Son derece davetkar.)*

Leni- Duvara bir tabak attım. *(hoşlandığımı belli eder şekilde.)*

Bay K- Neden?

Leni- Dikkatinizi çekmek için, sizinle konuşmak istiyorum.

Bay K- Açıkcası ben de istiyordum.

Leni- Gözünü benden alamıyordun.

Bay K- Ona o kadar çok benziyorsun ki...

Leni- Kime? *(Bay K cevap vermez)* Yoksa sevgilin mi var?

Bay K- Yo yo, öyle değil. Yani sevgilim yok.

Leni- Senin gibi birinin sevgilisi vardır.

Bay K- Ben...Yanlarına gitsem iyi olacak...

Leni- *(tutar, bırakmaz)* Benden hoşlanmadın mı?

Bay K- Bilakis... Hoşlanmak sözü cılız bile kalabilir.

Leni- Kime benziyorum söylesene. Kimden bahsediyorsun?

Bay K- Önemli değil...Aynı pansiyonda kaldığım biri vardı... Neyse içeride beni bekliyorlar.

Leni- Boşver beklesinler. Anlatsana.

Bay K- Aslında biri vardı... Ama anlatacak bir şey yok, sahi söylüyorum. Haa! Bir fotoğrafı var bende, odasından almıştım. *(cebinden çıkarıp, Leni'ye gösterir.)*

Leni- Demek fotoğrafı var.!(*fotoğrafa bakar*) Oyuncu mu?

Bay K- Hayır, dansçı.

Leni- Sevmedim onu. Bencil biri. Ayrıca bana da hiç benzemiyor. Bir erkek için özveride bulunabilecek biri değil. *(fotoğrafi Bay K'ya verir.)*

Bay K- Dedim ya, artık pek bir önemi yok. Şu resimdeki kim? *(Duvarda ya da seyircinin görebileceği bir yerde, "aydınlatılmış" bir resim belirir. Yan tarafta yargıç, avukat ve Amca sahneden çıkar.)*

Bay K- Kimin resmi bu?

Leni- Bir yargıcın.

Bay K- Belki de benim yargıcım budur.

Leni- Onu tanıyorum. Ufacık bir sorgu yargıcısıdır. Buradaki herkes gibi gösteriş düşkünü biridir. Resminde çok önemli biri gibi görünmek istemişti hatırlıyorum. Aslında... Ben de öyleyim. Beni daha çok beğenmenizi isterdim. *(Bay K'nın yanağını okşar)*

Bay K- *(Resimdeki adama takılmıştır)* Derecesi ne bu yargıcın?

Leni- Söyledim ya, sorgu yargıcının biri işte. Gerçek büyük yargıçları kimse göremez. Davandan başka bir şey düşünmez misin sen?

Bay K- Aslında yeterince düşünmüyorum.

Leni- Düşünmeden yaptığın başka şeyler de varmış, yaptığın yanlışlar. İnatçılığın mesela. Öyle söylüyorlar.

Bay K- *(fazlaca ilgili)* Kim söylüyor?

Leni- İsimler önemli değil. Sen beni dinle. Uzlaşmacı ol biraz. Adalete karşı gelinmez. En iyisi hemen itiraf etmektir, inan bana.

Bay K- Neyi itiraf etmek?

Leni- Orasını sen bilirsin. Başkalarından yardım almalısın, birinin yardımı olmadan bununla baş edemezsin.

Avukat- *(yüksek ses)* Leni.?

Leni- İlaç? Avukat'ın ilacını unuttum. *(mutfak tarafına doğru hızla çıkar.)*

Amca- *(Oda kapısı açılır, önde Amca, arkada Başkatip ve Avukat girerler.)* Geç oldu. Yardımlarınız için çok teşekkür ederim.

BaşKatip- İyi geceler. *(el sıkışırlar, kapı tarafından çıkar)*

Amca – Lütfen sizin sözünüzü dinlerler. Mahkemeye gidip bir konuşsanız.

Avukat- Elimden geleni yapacağım. Avukat'ın görevi müvekkilini mahkemeye yem olmaktan kurtarmaktır. Değil mi?

Amca- Bu kadar zor olduğunu bilmiyordum bu işin.

Avukat- Maalesef öyle...

Amca- Tekrar iyi geceler.

Avukat- İyi geceler dostum. *(Amca büyük bir telaş içinde Bay K'ya bakınır, biraz daha bekler. Avukata bakar. Son bir çırpınıyla seslenir)* Joseph? *(Cevap bekler. Bay K diğer odada kapı arkasına saklanır. Kulak kabartır ama yerinden oynamaz. Amca sonunda çaresiz çıkar. Avukat kuşku içinde etrafına bakar, Bay K'nın olduğu yere doğru gider, sonra vazgeçip kendi odasına girer. Bay K. sessiz bekler. Birden bulunduğu yerde ki kapı açılır. Block girer. Zavallı görünüşlü, ürkek biridir. Sanki*

sürünür gibi yürür. Bir elinde mum, diğer elinde kirli bir dosya vardır. Bay K.'yı görünce çok şaşırılmaz, Bay K. ise afallar.)

Bay K- Sen de kimsin? *(Mutfak tarafından Leni girer.)*

Leni- Block. Tüccardır kendisi. *(Block'a azarlar gibi) Neden çıktın dışarı? (Block cevap vermez, çok korkmuştur.)*

Bay K- Burada ne işi var?

Leni- Siz de şaşırmayın canım o kadar. *(Bay K'nın koluna girip Block'tan uzağa götürür) Bekliyor işte. O bir müşteri. Hem de yağlı bir müşteri. (Block'un yanına giderek, sesini daha yükseltir) Avukat onu ekseri gece yarları çağırdığı için, burada yatar. (Bay K gidip Block'un odasının kapısını açar, içeri bakar.)*

Bay K- Burası küçük, leş gibi de kokuyor. Üstelik yatakta yok.!

Leni- *(birden, duymamış gibi) İlaç, Avukat'ın ilacını vermeliyim. (işveli ve abartı davetkar) Hemen geliyorum, bekleyin. (çıkarak, Avukat'ın odasına girer. Bay K ve Block uzun bakışır.)*

Block- Burda kalmama izin verdiği için çok şanslıyım. *(oturur.)* Demek sen de sanıksın. *(Bay K cevap vermez) Otursana?*

Bay K- *(oturur) Avukat'ın müşterisisin öyle mi?*

Block- Evet, uzun zamandır.

Bay K- Ne zamandır işlerine bakıyor?

Block- Ticari işlerime mi? Davamın başından beri. Bak.!

İşte her şey burada yazılı. Tarihleri not ettim. (Cebinden küçük bir defter çıkarır)

Bay K- *(defter'e ilgisiz bakar) Demek Avukat Ticari işlere de bakıyor?*

Block- Elbette bakıyor. Aslına bakarsan sıradan davalarda daha başarılıymış. *(defteri cebine koyar..bir şey anlatacakmış gibi olur, birden korkarak) Beni ele vermezsin değil mi?*

Bay K- Hayır, hayır... Seni ele vermem.

Block- Çok kinci bir adamdır.

Bay K- Müvekkiline zarar verecek değil ya?

Block- Tepesi atarsa herşeyi yapabilir. Gözünün yaşına bakmaz. Sana güvenebilir miyim?

Bay K- Elbette.

Block- Sende adam satacak surat yok zaten.

Bay K- Ne söyleyeceksen söyle, korkma.!

Block- *(tereddütlü ve korkarak iyice yaklaşır, fısıltıyla) Başka Avukatlarım da var.*

Bay K- (*şaşırmış*) Bay Huld'dan başka mı?

Block- Evet, tam beş tane. Altıncısıyla da anlaşmak üzereyim. (*birlikte gülmeye başlarlar*) Huld hep aynı şeyleri söyler durur. (*gülmeye devam ederler*) Huld öteki avukatları küçük görür. Kendini “büyük avukat” sayar.

Bay K- Peki ama bu kadar avukata ne lüzum var?

Block- (*ciddileşir*) Hepsine lüzum var, hepsine birden. Aynı fikirde değiller ki, her biri ayrı bir yol buluyor bana. (*gülerek*) Mahkeme protokolünde Huld'un rütbesi ne biliyor musun? (*Bay K “bilmiyorum” gibi bir işaret yapar*) En alt seviyede.

Bay K- Huld mu?

Block- (*iyice gülererek*) Evet...Huld. (*birden ciddileşerek*) Büyük avukatlar var tabii.

Bay K- Onlardan hiçbirini görmedim ben. Bu büyük avukatlar nasıl tutulur?

Block- Çok zor...Bak.. Avukatlar olmadan davanın gidişini kontrol edemezsin. Ben, davamı kaybetmek istemiyorum, anlıyor musun? Varımı yoğumu, bütün zamanımı bu işe harcıyorum. (*ağlar gibi*) Aslında mahkeme koridorlarına daha sık gitmeliyim.

Bay K- Ne yapıyorsun orada?

Block- Ne mi? Hiç. Hazır bulunuyorum. Bekliyorum. Oraya gidip oturmak ve sıra beklemek az şey mi sanıyorsun? Bir hayli gayret ister.

Bay K- Yapılacak başka şey yok mu?

Block- Hayır...Belki...

Bay K- Belki?

Block- (*birden*) Dikine gitme olabilir...

Bay K- Dikine gitmek ne demek?

Block- Ben de pek bilmiyorum ne demek olduğunu. Hem artık benim için çok geç. İnsan dikine gidecekse, bence işin başında gitmeli, hemen.

Bay K- (*düşünceli*) Demek öyle...

Block- Tabii; yoksa alışır insan.

Bay K- Neye alışır?

Block- Beklemeye. (*Leni girer.*)

Leni- (*sert, azarlayarak*) Block.! Avukat seni çağırıyor.

Block- (*büyük panik, sevinç içinde*) Ne? Beni mi çağırıyor...Tabii..Hemen..hemen gidiyorum.Hemen..Şimdi. (*çıkarak, Avukatın odasına gider, kapıyı çalar, içeri korkarak girer.*)

Leni- Artık gitmelisiniz. Alın bunu. (*bir anahtar uzatır*)

Bay K- Nedir bu?

Leni- Buranın anahtarı, akşamları isterseniz beni görmeye gelebilirsiniz. Hadi şimdi gidin. *(Bay K'yi kapıya kadar yolcular, bay K çıkarken, ışık söner. Işık yandığında Bay K'yi ofisinde görürüz, masasında oturmaktadır, Amca Max ile beraber.)*

İkinci Sahne:

Amca- Yaptığına diyecek yok doğrusu. Bendeki saflığa da bak; senin işine dört elle sarılmışım; Oysa ki senin hiç umurunda bile değil.!

Bay K- Ama Amca...

Amca- Amcası falan yok. Avukatın evinde bir serseri gibi davrandın. Bu iş aileyi ilgilendirmese ben bilirdim yapacağımı ama neyse...

Bay K- Amca...

Amca- Sus.! Bahane bile söylemeden çıktın gittin odadan...O ne idüğü belirsiz kızın yanına gittin, bir daha da gelmedin. Anlamadın mı o kız Avukatın metresi. *(kısa bir es)* Üç kişiyi hiçe sayıp çekip gittin. Bu üç kişi kim peki? Biri, senin için ter döken amcan, biri sana hizmete hazır bir avukat, biri de koca bir mahkeme başkatibi, bu davada sana en çok faydası dokunacak bir adam. *(kısa bir es)* Anlamıyor musun? Seni kurtarmanın yollarını arıyorum. Avukatı çok ustalıkla idare etmem gerek. Onun da başkatibi kazanması için bin dereden su getirmesi lazım. Başkatibin de... *(Bay K'nın dinlemediğini görür)* Boş değil mi? Ne söylesem boş. Konuşmamın faydası yok... neyse, fazla bunalmışa benziyorsun. Hadi, bırakayım seni; bir sürü işin vardır her halde. Ayrıca bankadaki görevlerini de ihmal etmeni istemem. Hoşça kal. *(Bay K, Amca çıkarken ayağa kalkar, Amca çıkar. Bay K tekrar yerine oturur, düşünceli ve bir hayli sikkindir, bir an aklına bir şey gelmiş gibi elini cebine atar ve küçük bir kağıt çıkarır, kendi kendine...)*

Bay K- Marangoz Lanz... *(Birden seri şekilde yerinden kalkar ve çıkarken ışık kararır, Bay K'nın ofis kaybolur, onun yerine boş sandalyeler vardır sahnede. Bay K. tekrar görünür, duruşma salonu olan yerededir artık)*

Üçüncü Sahne:

Bay K – *(seslenir)* Kimse yok mu? Marangoz Lanz?

Çamaşırcı Kadın- *(içeri girer, uzun bakar. Elinde bir bez, temizlik yapar bir hali vardır)* Kimsiniz?

Bay K- Marangoz Lanz'ı arıyorum.

Ç.Kadın- (*kendinden emin*) Öyle biri yok.

Bay K- Yok mu?

Ç.Kadın- Parola o. Sorgu için mi geldiniz?

Bay K- Evet.

Ç.Kadın- Ama bugün duruşma yok.

Bay K- Nereden biliyorsunuz?

Ç.Kadın- Kocam mübaşırdır, o söyledi. Sorgu yargıcına bir mesajınız varsa iletebilirim.

Bay K- Tanıyor musunuz kendisini?

Ç.Kadın- Dedim ya kocam mahkemede mübaşir. O sayede burada bedava oturuyoruz. Karlıyız bu bakımdan. Ama duruşma günleri ortadan kayboluruz. Duruşma sonrası buranın tüm temizliğini yapmakta bize düşüyor.

Bay K- Sık sık oluyor mu bu duruşma dediğin?

Ç.Kadın- Evet. Ama ne zaman olacağı hiç bilinmez. Sizi tutukladılar değil mi?

Bay K- Evet. Ama ben pek ciddiye almıyorum doğrusu.

Ç.Kadın- Alsanız iyi edersiniz.

Bay K- Bir yanlışlık olduğu besbelli.

Ç.Kadın- Ya değilse? Hem yanlışlık da olsa ispat etmeniz lazım.

Bay K- Bu bir saçmalık. Onları ciddiye almıyorum. Bu davaya sadece gülerim. Sırf benden para koparmak için bu komediyi sahneliyorlar. Ama vakitlerini boşa harcıyorlar. O yargıca söyle benden zırnık koparamaz. (*çıkır*)

Ç.Kadın- Sizin davanıza bakan yargıcı tanıyorum. (*Bay K birden durur*) Sürekli birşeyler yazıp duruyor. Yüksek mahkemeye rapor hazırlıyormuş. Galiba rapor sizinle ilgiliydi.

Bay K- (*Tedirgin*) Yaa.!

Ç.Kadın-Size yardım edebilirim. Otursanıza yanıma. (*Gayet davetkar Bay K'nın saçlarıyla oynar, bu yakınlık Bay K'nın da hoşuna gitmiştir*)

Bay K- Aranız iyi midir sorgu yargıcıyla?

Ç.Kadın- Akli fikri bende. İnanmazsanız bakın. Bu çorapları o verdi bana. (*giydiği siyah çorabı gösterir*) Kendi utandı vermeye. Öğrenciyle yolladı.

Bay K- Öğrenci mi? Kimmiş o?

Ç.Kadın- Hukuk öğrencisi...Sırdaşı ve yardımcısı. Tanımıyorsanız şaşarım doğrusu. Sürekli gelir buraya.

Bay K- Ben ilk defa geliyorum buraya, nerden tanıyayım.

Ç.Kadın- (*nefretle*) Kendini beğenmişin teki.

Bay K- Ne yapmaya geliyor buraya?

Ç.Kadın- Çalışmaya, dosyalara bakmaya geliyormuş. Yargıç için bir şeyler okuyormuş. Bir işi de beni alıp yargıca götürmek.

Bay K- Kocan ne diyor bu işe?

Ç.Kadın- Ne diyecek? Yerimden olurum diye ödü kopuyor.

Bay K- (*rahatsız olmuş halde*) Neyse, tekrar sorgu için bir yazı falan gönderirler herhalde?

Ç.Kadın- Sanmam. Genelde herkese ilk sözleri, geç kaldın, günü geçti derler.

Bay K- Nerden bileceğiz öyleyse gelinecek günü?

Ç.Kadın_ Onu pek bilen olmaz. Onun için bekler ya bunca insan; Aylarca hatta yıllarca bekleyen insanlar var.

Bay K- Neyi bekliyorlar?

Ç.Kadın- Sorguya çekilmeyi. Biliyor musun senden hoşlandım. Öğrenci gelince belki onu kandırıp, seninle... Dikkat.! İşte göründü. (*öğrenci girer, elinde bir kitap okuyormuş gibi yapar ama gözleri sürekli üzerlerindedir.*) Hep böyle yapar, okuyormuş gibi. Sürekli gözetler. (*öğrenci buraya gel gibi işaret eder*) İşte, işaret ediyor, yanına çağırıyor beni.

Bay K- Siz de gitmeyin canım.

Ç.Kadın- Gitmesem olmaz ki. Ama çabuk dönerim, sonra istediğiniz yere gelirim sizinle. Nereye isterseniz. (*öğrenci yaklaşmıştır, ç.kadın tam ortalarındadır şimdi*)

Öğrenci- (*kafa tutarak*) Ben geldiğimde gitmen gerekirdi?

Bay K- Demek öyle?

Öğrenci- Elbette, ne sandın? Ben geldiğim zaman sen defolup gideceksin.!

Bay K- Geleceğin kendini beğenmiş yargıcını görür gibi oldum.

Öğrenci- Ortalıkta böyle serbetçe gezebileceğini mi sandın? Hata ettin, yargıca bildireceğim.

Bay K- Yargıca benden selam da söyle, hadi gidiyoruz (*Ç.Kadın'ı elinden tutar ama öğrenci atılır*)

Öğrenci- Yok öyle yağma. Bu kadını hiçbir yere götüremezsin o benimle gelecek.

Ç.Kadın- Görüyorsunuz ya kurtuluş yok, gitmem en doğrusu. (*Öğrenci Ç.kadın'ı sırtlar, çıkarlarken*)

Bay K- Sizi kurtarma mı istemiyor musunuz?

Ç.Kadın- Hayır hayır! Sakın ha! Delirdiniz mi? Gelmeyin peşimizden, o emirleri

yerine getiriyor.

Bay K- (*çileden çıkış*) İyi, hadi defolun o zaman, defolun...! (*kendi kendine kalmıştır*) Çürümüş...Her şey çürümüş burada. Korkmuyorum, anladınız mı? Sizden korkmuyorum. Korkacak hiçbir şeyim yok. İstedikleri kadar araştırsınlar, Hiçbir suç bulamazlar nasıl olsa. Ben masumum. (*bir an*) Peki masum olduğumu nasıl ispat edeceğim? Bana yükledikleri suçun ne olduğunu bilmiyorum ki...? Kendi halinde biriyim ben...İşinde gücünde olan biri. Evinden işine, işinden evine giden biri..İşinde yükselmek için çok çalışan biri... (*bir an*) yoo, yoo suçluyum..Bu olan biteni göremediğim için suçluyum..Kendi dünyama kapandığım, kimseye, kimseyle ilgilenmediğim için suçluyum..Yanlışa yanlış, doğruya doğru demediğim için suçluyum..Bir dakika..bir dakika..Sakin olmalıyım...Daha bütün olanakları kaybetmedim..Pes etmedim, etmeyeceğim.. Hey, kim var orada?

Mübaşir- (*çok yavaş adımlarla girer*) Karım... Karımı gördünüz mü?

Bay K- Sen mübaşir misin?

Mübaşir- Evet, sende sorgusu yapılacak sanık Bay K'sın? Hoş geldiniz. (*elini uzatır; Bay K sıkır*) Onu götürdü değil mi?

Bay K- Evet, öğrenci...Sorgu yargıcına götürdü.

Mübaşir- Bugün pazar. Pazarları tatildir. Ancak benden kurtulmak için lüzumu olmayan işler için öteye beriye gönderiyorlar beni, burdan uzaklaşayım diye, sırf bunun için. Sicilimin bozulmasından korkmasam çoktan duvara çivilemişim o öğrenciyi. Şöyle yüksek bir yere. Cılkını çıkarırdım hergelenin. Tüm kemiklerini kırar, suratını yamyassı ederdim. (*birden söner*) Ama yapamam. Herif hâkimin adamı, herkes hakimin şerrinden korkuyor. Ahh! biri ona dersini verse. Aslında korkağın tekidir. Güzel bir dayak yese bir daha cesaret edemez. (*uzun bir bakıştan sonra Bay K'ya*) Senin gibi biri bunu yapabilir.

Bay K- Ne demek istiyorsun?

Mübaşir- Tutuklu değil misin?

Bay K- İyi ya, onun için asıl benim çekinmem gerekir.

Mübaşir- Konuşmanı duydum. Azönce kendi kendine söylediklerini.

Bay K- Ne olmuş?

Mübaşir- Onlardan korkmadığımı söylüyordun.

Bay K- Ben hiçbir şeyden korkmam. Sadece çekiniyorum, güç onların elinde sonuçta ve bana karşı bir önyargı içindeler.

Mübaşir- Onların kimseye karşı önyargıları yoktur.

Bay K- Ben öyle düşünmüyorum. Gene de öğrenciye dersini vereceğim, merak etme.

Mübaşir- Mütteşekkiri kalırım. Haydi, gel.

Bay K- Benim ne işim var içeride?

Mübaşir- Bekleyenleri görürdünüz. Görülecek yerdir doğrusu. Çok şeyler öğrenir insan. Merak edersiniz diye düşündüm?

Bay K- Evet, evet...Merak ediyorum. Tamam, geliyorum.

Mübaşir- Hadi öyleyse...

Dördüncü Sahne (Film):

(çıklarlar, beyaz perdeye yansıtılan filmde Mübaşir ve Bay K görünür. Uzun koridorlardan geçerler, merdivenler çıkarlar ve inerler. Sonunda birçok kapının olduğu ve önünde insanların beklediği bir koridora gelirler. Koridorun sağında ve solunda yığınlarla dosyalar vardır, üst üste konmuş, toz içinde yığınla dosyalar, kağıtlar...)

Mübaşir- Bunlar kalem odaları. Karım bunlardan birinin içinde olmalı. (yürüyüp bir kapının önünde dururlar.Mübaşir kapıyı açmaya çalışır ama kapı kilitlidir.) Anahtar...Anahtarım yok. (Bay K ve Mübaşiri yine yürürken görürüz. Birçok kapının olduğu koridorlardan geçerler. Bu koridorlarda da insanlar beklemektedir.)

Bay K- Kim bu adamlar?

Mübaşir- Sanıklar.

(Bay K. adamların yanına gider. Herkes sessiz ve amaçsız şekilde beklemektedir. Bay K'yu görenler ona anlamsızca bakarlar. Bay K dayanamaz, kalabalıktan biraz daha ötede duran bir adama sorar.)

Bay K- Hey sen! Burada ne yapıyorsun.

Adam- Bekliyorum.

Bay K- Neyi bekliyorsun?

Adam- Uzun zaman önce bir dilekçe vermiştim. Hala yanıtını bekliyorum.

Bay K- Dilekçe vermekle davan ilerlemeyecek.

Adam- Öyle...Ama dava bu...

Bay K- Ben de sanığım. (Bu arada kalabalık etraflarını sarmaya başlar.)Dilekçe falan da vermiyorum. Ne yararı var ki dilekçenin?

Adam- Bilemiyorum...Bence...Yani sanıyorum ki...

Bay K- (Kibirle) Tutuklu olduğuma inanmıyor musun?

Adam- Sen öyle diyorsan, öyledir...

Bay K- Neden şüphelendin? Neden tutuklu olduğuma inanmıyorsun? Beni kim sandın? Yargıç falan mı? (Adam konuşmaz sadece bakar, diğerleri de sadece bakarlar. Bay K kalabalığı yararak yürür ve oradan uzaklaşır.)

Mübaşir- (bağırarak) Tutuklular, şapkanızı çıkarın! (Herkes itaat ederek, şapkasını çıkarır. Bay K bu görüntü karşısında iyice bunalır, daralır, sabırsız şekilde sorar)

Bay K- Buradan nasıl çıkarım? Çok yoruldu ve bunaldım.

Mübaşir- Gidiyor musun? Daha ne gördün ki?

Bay K- Göreceğimi gördüm, bana yeter. Şimdi buradan nasıl çıkacağımı söyle.

Mübaşir- Çok basit. Koridor boyunca sağdan git. İkinci köşeden sola dön. Lobiye gir. Sonra tekrar soldan şeye gir...şeye...

Bay K- Bana yolu siz gösterseniz daha iyi olacak.

Mübaşir- Çok işim var, ayrıca sizin yüzünüzden çok da geç kaldım.

Bay K- (Kibirli) Benimle gelin ve yolu gösterin diyorum size.

Mübaşir- Bağırmayın. (korkarak) Müfettişleri başımıza toplayacaksınız. Ya sizi görürlerse?

Bay K- Onlardan korkum yok, kaçtığım da yok.

Mübaşir- Onlara ne diyeceksiniz?

Bay K- Gerçeği...Bu mahkemenin içinin de dışı gibi iğrenç olup olmadığını merak ettiğimi söyleyeceğim. Ve artık öyle olduğunu biliyorum. Ve burdan bir an önce gitmek istiyorum.

(Film birden kesilir. Işık açıldığında, Bay K'yı ofisinde masasında oturken görürüz, karşısında da Amca vardır. Uzun bir sessizlikten sonra)

Beşinci Sahne:

Amca- Kararın kesin mi?

Bay K- Evet Amca, kesin. Avukatı vekaletimden çıkartacağım.

Amca- Sen çıldırmışsın.

Bay K- Dava konusunda hiçbir adım atmıyor.

Amca- Avukatı vekaletten çıkaramazsın.

Bay K- Bal gibi çıkarırım.

Amca- Peki sonra ne olacak?

Bay K- Kendimi savunabilirim, yakında bankada müdür yardımcısı olacağım, o zaman kendimi bütünüyle davama verebilirim.

Amca- Sen ne dediğini bilmiyorsun.

Bay K- Becerilerim ve aklım sayesinde kendi savunmamı kendim yürütebilirim. Avukata falan ihtiyacım yok.

Amca- Avukat senin ciddi bir suçlama altında olduğunu söyledi.

Bay K- Canı cehenneme.

Amca- Neden düşman kazanasın? Davanı kaybetmek mi istiyorsun?

Bay K- Avukatın bir şey yaptığı yok, bir şey yapacağı da yok. Bu bir düzen, bir oyun. Hepsi bu oyunun parçaları, tüm o sahte avukatlar...Onlara güvenemem.

Amca- Ailenin şerefini düşün! Davayı kaybedersen ne olur düşün? Bugüne kadar alnımızın akıydın, şimdi yüz karamız mı olacaksın?

Bay K- Sinirlenmenize gerek yok. Sizin öğütlerinizi her zaman dinlemişimdir. Küçük yaşta yetim kaldığımda hep yanımda oldunuz, bana desteğiniz ve yardımınız büyük...Ama kararımı verdim, lütfen anlayın beni.

Amca- Seni anlamıyorum, anlamakta istemiyorum. Pekâlâ. Artık yalnızsın...Amcan olarak söyleyeceklerimi söyledim, elimden geleni yaptım. Benden bu kadar. Anlaşılan bu dava'nın sonuçlarına hep birlikte katlanacağız. Hoşça kal. *(çıkır)*

Bay K- (cebinden Leni'nin verdiği anahtarı çıkarır. Anahtara uzun bakar) Evet artık yalnızım. Yalnız... (sahne kararır; müzik girer. Sahne aydınlandığında Avukat'ın evindeyizdir, Avukat masasında oturmakta, yanında Leni, Bay K ise ayakta, karşılarındadır)

Altıncı Sahne:

Avukat- İçeri nasıl girdin?

Bay K- *(elindeki anahtarı göstererek) Anahtarım vardı. (anahtarı Leni'nin ayak ucuna atar, Avukat Leni'ye bakar, Leni mahcup başını öne eğer)*

Avukat- Sana asılıyor değil mi?

Bay K- Asılmak mı?

Avukat- *(Leni'ye bakarak) Bütün sanıkları çekici bulur. Sanıkların hepsi de ondan hoşlanır. Bazen izin veririm, hatta yaşadıklarını bana da anlatır. (Bay K'ya) Buraya*

bir şey söylemeye mi geldin?

Bay K- Evet, sizi vekaletten azlediyorum.

Avukat- Acele karar vermeseydin?

Bay K- Sizi takdir ediyorum ama artık daha güçlü davranmanın zamanı geldi.

Avukat- Bu fikri tartışabiliriz.

Bay K- Bu bir fikir değil. Bir karar. Şimdiye kadar ne yaptınız? Söyler misiniz?

Hiçbir şey.!

Avukat- Birçok sanık, davasının belli bir aşamasında senin gibi karşıma dikilip haykırmıştır.

Bay K- Bu da benim haklı olduğumu gösterir.

Avukat- Yanlış. Diğer sanıklara nasıl davranıldığını biliyor musun? Şu zavallı Block'a mesela? Leni, git Block'u getir. *(Leni, çıkar)*

Bay K- Kararımdan vazgeçecek değilim.

Avukat- İyi düşün. Bu işlerde avukatsız ilerleyemezsin, pişman olacağın hareketlerden sakınmanı öneririm.

Bay K- Boşa konuşuyorsunuz sayın avukat. *(Leni ve Block girer. Block hemen saygı içinde Avukatın önüne gelir, korku içindedir)*

Avukat- Block?

Block- Buyrun efendim?

Avukat- *(yüzüne bile bakmadan konuşur)* Ne istiyorsun? *(Block cevap veremez, bir Leni'ye bakar, bir Bay K'ya)* Seni mi çağırdım ben?

Block- Evet efendim.

Avukat- Kötü bir zamanda geldin.

Block- İsterseniz çıkayım.

Avukat- Geldin artık.

Block- Evet, geldim.

Avukat- Dün dostum 3.yargıcı gördüm, konuyu sana getirdim.

Block- *(merak içinde)* Evet?

Avukat- Duymak istiyor musun?

Block- Evet, istiyorum.

Avukat- Kanunda farklı görüşler vardır ancak davanın belli bir aşamasında bir zil çalar. Yargıca göre bu zil, davanın resmen başladığını gösterir. Bu konuda farklı görüşler var ama sen anlamazsın.

Bay K- *(dayanamaz)* Anlamıyor musun resmen oynuyor bu adam seninle.

Block- Sen karışma.

Avukat- Senin avukatın kim?

Block- Sizin efendim.

Avukat- Benden başka kim?

Block- *(diz çöker)* Hiç kimse.

Avukat- O zaman kimseyi dinleme.

Bay K- Ayağa kalksana. Bu adam sana yalan söylüyor.

Block- Sana karışma dedim, avukatın önünde bu ne cüret? Sen kim olduğunu sanıyorsun?

Bay K- Avukat seni aşağılıyor, beni ikna etmek için seni kullanıyor.

Avukat- Neye inanmak istiyorsan ona inan Block.

Block- *(Avukat'ın ayaklarına kapanarak)* Ben size inanıyorum efendim, yalnız size.

Avukat- Leni, Block bugün nasıldı?

Leni- Uslu ve çalışkan.

Avukat- Bugün neler yaptı?

Leni- Ayağıma dolaşmasın diye onu hizmetçi odasına kilitledim.

Avukat- Çalıştığını nerden biliyorsun öyleyse?

Leni- Havalandırmadan gözetledim onu. Bütün gün sizin verdiğiniz kitabı okudu.

Avukat- Okuduğunu anladı mı sence?

Leni- Parmağıyla satırları takip ediyordu. Hep aynı sayfayı okudu. Zor bir kitap olmalı.

Avukat- Öyledir. Konular çok karmaşıktır. Davasının çok zor olduğunu anlasın,yeter. Yargıç ondan hiç memnun değil. *(Block yıkılmıştır, korku içinde dinler)*

Leni-Memnun değil mi? Nasıl olur?

Avukat- Block'un adını duyunca öfkeleni. Zamanını boşa harcıyorsun dedi. Onun davası umutsuz. Tabii hemen itiraz ettim. “Block sorumluluk sahibidir” dedim. Gerçi kendisi biraz itici biri, kaba ve pis... Ancak... Bir sanık olarak mükemmeldir, dedim. Biraz abarttım tabii. Yargıç ne dedi biliyor musun? *(Block kafasıyla bilmiyorum gibi bir hareket yapar, dehşet içindedir)* Müvekkilin fazla kurnaz, bunca zamandır bilgi edindi, görgüsü arttı, bir dava nasıl uzatılır biliyor artık. Ama aslında hiçbir şey bildiği yok. Davasının başladığını bildiren zilin hala çalmadığını bilse ne yapardı acaba, dedi.

Bay K- Kesin artık bu saçmalığı, sizi davamdan alıyorum sayın Avukat. Kararım kesindir. *(çıkarken, avukat seslenir)*

Avukat- Unutma ki zincire vurulmak, özgürlükten iyidir kimi zaman. *(Bay K cevap vermez, odadan dışarı çıkar, Leni peşinden koşar, Avukat ve Block'un kaldığı oda kararırken Avukat kahkahalarla güler)*

Leni- Nereye gidiyorsun?

Bay K- Gördüklerim bana yetti, bu karar için geç bile kaldım.

Leni- Avukat olmadan ne kadar dayanabilirsin?

Bay K- Şu ana kadar ilerledim mi sanıyorsun?

Leni- Onu gör bari. *(Tablonun ışığı yanar)*

Bay K- Kimi? Yüksek Mahkeme yargıcını mı?

Leni- Saçmalama. Ressamı diyorum. *(Tabloya bakarak)* Mahkeme ressamı Titorelli'yi. Yargıçlar ona resim yaptırır, nüfuzlu biridir.

Bay K- Yardım eder mi?

Leni- Resim bahanedir, asıl görevi budur. Yardım etmek.

Bay K- Sağol, Hoşça kal Leni.

Leni- *(umutla)* Dönecek misin?

Bay K- Hayır.

(çıkarak, müzik girer. Sahne kararır. Aydınlandığında bir merdiven ve tepede ressam titorelli resim yapmaktadır. Merdivenlerde bir düzine kız oturmaktadır. Bay K iç kulisten girer.)

Yedinci Sahne:

Bay K- *(kıza seslenerek)* Hey.? Hey baksana? Ressam Titorelli'yi nerede bulurum?

Kız1- Ne işiniz var ressamla?

Bay K- Resmimi yaptıracağım.

Kız1- Üff! Bir yargıç daha !

Bay K- Hayır, hayır. Yargıç değilim.

Kız2- O zaman niçin resmini yaptırmak istiyorsun?

Bay K- Bu seni ilgilendirmez.

Kız3- Zaten senin resmini yapmaz ki...Çok çirkinsin.

Bay K- Bana bak, beni ressam'a götüreceksin? Götürmeyecek misin? *(cebinden para çıkarıp kıza doğru gösterir)*

Kız1- *(parayı gören kız birden yumuşar, Bay K'nın elinden parayı kaparak)* İyi, hadi

gel bakalım.

(kız yerinden kalkar, Birkaç adım sonra çalışmakta olan ressam görünür. Ressamın elleri yukarıdan bir iple tutturulmuştur, bir kukla gibi ipler onu yönetiyormuş gibi görünür. İpleri kimin yönettiği görülmez.)

Bay K- Bay Titorelli?

Ressam- Benim bayım, emriniz? Hey siz? Hadi toz olun bakalım.

Kız2-Nedenmiş o?

Ressam- Bir de cevap veriyor?

Kız1- Lütfen Bay Titorelli, kalmamıza izin verin.

Ressam- Ne inatçı şeysiniz, yok olun diyorum size. Hadi, hadi... *(kızları dışarı sürükler, kızlar çıkarken sürekli yalvarıp dururlar, bağırıp çağırışlar olur)* çıkın diyorum, çıkın. Ahh bunlar yok mu? Bir tanesinin resmini yaptım, yapmaz olsaydım...Başıma bela oldular. Sürekli kapımdalar. Biri gider, biri gelir...Her gün biri buraya sızar, boyalarla oynar...Bıktım artık. Dün gece bir uyandım biri yatağımın altında...İşleri güçleri bana oyun oynamak. Bu Atölye'yi adliyeden bana bedava vermemiş olsalar, çoktan bırakır giderdim. Ama bedava...düşünsenize. Neyse...Size nasıl yardımcı olabilirim bayım?

Bay K- Davamda yardımcı olabileceğinizi söylediler.

Ressam- Resim mi almak istiyorsunuz, yoksa resim yaptırmak mı?

Bay K- Şey, ne çeşit resimler yapıyorsunuz?

Ressam- Bir portre üzerinde çalışıyordum bende ama bitmedi daha.

Bay K- Sanırım bir yargıç olmalı.

Ressam- Yargıç uzmanıyım.

Bay K- *(resime dikkatli bakarak)* Şu neyi simgeliyor?

Ressam- Belli değil mi? Adaleti tabii ki.

Bay K- Evet, evet. Belli. Gözlerinin bağlı olmasından anlaşılıyor ama kanatları da var?

Ressam- Benim düşüncem değil. Öyle yapmamı söylediler, ben de yaptım.

Bay K- Adalet kaya gibi sağlam olmalı ama bu kanatlarla dengesini kaybedip şaşırılmaz mı?

Ressam- Adalet tanrıçası ile zafer tanrıçasını birleştirmemi istediler. Peki sizce neyi simgeliyor?

Bay K- Bilemiyorum ama bana Av tanrıçası gibi geldi. Bu yargıcın adı ne?

Ressam- Bakın onu söyleyemem işte. Size sormak isterim?

Bay K- Neyi?

Ressam- Masum musunuz gerçekten?

Bay K- Evet, evet masumum. Hiçbir suçum yok.

Ressam- Öyleyse mesele yok. Masum olunca iş kolay.

Bay K- Ben de öyle düşünmüştüm başlarda ama masum olmak hiç de kolaylaştırmadı hayatımı. Anlıyamıyorum, adalet öyle ince yollara giriyor ki kayboluyor sonunda.! Hiçbir suçun olmadığı yerde Adalet, araya, taraya bir suç bulup çıkarıyor ortaya.

Ressam- Çıkarır, çıkarmaz olur mu?

Bay K- Peki ne yapmam gerek?

Ressam- Öncelikle aklanmanız gerek? Ne tür bir aklanma istersiniz? Sözde aklanma, gerçek aklanma, sürümcemede bırakma.? En iyisi gerçek aklanmadır ama buna benim nüfuzum yetmez. Zaten gerçek aklanma vakası hiç görmedim.

Bay K- *(terlemeye başlamıştır)* Pencere yok mu burada? İçerisi çok sıcak.

Ressam- Aralıklardan hava girer, isterseniz ceketinizi çıkarabilirsiniz, rahatınıza bakın.

Bay K- Peki diğer seçeneklere geçelim? Neydi onlar?

Ressam- Gerçek aklanma dışındakiler mi?

Bay K- Evet *(Ceketini çıkarır, terleme ve bunalma devam eder)*

Ressam- Sözde aklanma ve sürümcemede bırakma. Siz iyi misiniz?

Bay K- Evet, evet...Sadece burası çok sıcak. Neyse siz devam edin.

Ressam- Sözde aklanmada sizin masum olduğunuzu beyan eden bir belge hazırlarım, bunu tanıdığım tüm yargıçlara imzalatırım. En başta da resmini yaptığım yargıca. *(Bay K zor dinlemektedir, iyice bunalmış, dinlemeye çalışır)* Ona sizin masum olduğunuza dair kişisel garantimi veririm.

Bay K- Ya inanmazsa?

Ressam- Bu mümkün. Ama karamsar olmaya gerek yok. Çoğu inanacaktır.

Bay K- O zaman özgür olabilecek miyim?

Ressam- Sözde özgür olacaksınız. Bakın benim resimlerini yaptığım yargıçlar ufak tefek yargıçlardır. Tam beraat kararı veremezler. Kesin aklanma kararını sadece yüksek mahkeme verebilir.

Bay K- Yüksek mahkemeye nasıl ulaşabilirim?

Ressam- Yüksek mahkeme bizlere kapalıdır. Yüksek mahkemenin nasıl iş gördüğünü kimse bilmez. Zaten bilmekte istemeyiz. Umarım anlıyorsunuz?

Bay K- Hayır anlamıyorum *(iyice bunalmıştır, zor nefes almaktadır)*

Ressam- Sözde aklanma kararı ile davadan kurtulursunuz. Elde edilen özgürlük belirsiz bir süre içindir. Kesin bir özgürlük sayılmaz. Sadece gerçek aklanmada bütün dava dosyaları ve belgeler yok edilir. Ama sözde aklanmada hiçbir şey ortadan kalkmaz. Mahkemenin çeşitli düzeyleri arasında gider gelir.

Bay K- Bütün çabalar boşuna mı yani?

Ressam- Öyle. Sözde aklanma kararı çıkar eve gidersiniz ama bir bakmışsınız tutuklama görevlileri kapınızda. Tabii bir başka sözde aklanma kararı çıkarmak mümkündür.

Bay K- Bu da gerçek aklanma olmaz ama değil mi?

Ressam- İkinci sözde aklanmayı üçüncü tutuklama izler.

Bay K- Sonra üçüncü sözde aklanma ve tutuklama.

Ressam- Sürümcemede bırakmayı da anlatayım mı?

Bay K- Lütfen.

Ressam- Sürümcemede bırakmada sürekli olarak dikkatinizi davaya vermelisiniz. Sorgulamalar, ifade vermeler, temyizler. Sözde aklanmadan daha iyidir, iş alabildiğine uzadığı müddetçe, birdenbire tutuklanma korkusu olmaz. *(Bay K gitmek ister gibi hareketlenir)* Gidiyor musunuz?

Bay K- Sonra yine gelirim.

Ressam- Hangi aklanmayı seçtiniz?

Bay K- Bilmiyorum.

Ressam- Tablolarıma bakmayacak mısınız? Resimlerimi almak istemez misiniz?

Bakın mesela şu var; Soyut bir çalışma. Adı “Vahşi doğa”

Bay K- Tamam alıyorum, verin.

Ressam- Bu da onun eşi.

Bay K- Onu da ver. Fiyatı nedir?

Ressam- Acele etmeyin, sonra ödersiniz. Ne de olsa sık sık görüşeceğiz artık. *(Bay K elinde tablolarla merdivenlerden aşağı inerken bir zil sesi duyulur. Bay K öylece kalır. Döner ressam'a bakar.)*

Bay K- Bu da neyin nesi?

Ressam- Mahkemenin büyüklüğü sizi şaşırttı mı? Hala kavrayamadınız değil mi? *(Ressam uzanıp Bay K.'nin yüzünün olduğu maskeyi takar suratına. Zil devam eder.)*

Sahnenin ortasında bir ışık yanar. Bay K elindeki tabloları düşürür. Bundan sonra sahneye dahil olacak olan herkesin suratında Bay K. maskesi vardır. Önce sahne içinden Avukat, Leni ve Block girer.)

Avukat- Bir sanık daima bir gözü açık uyumalıdır Bay K. *(diğer taraftan Başkatip, Bayan Bürstner ve Bayan Grubach girerler)*

Başkatip- Çünkü sola bakarken, bir yargıç geçiverir sağ taraftan. *(diğer bir taraftan mübaşir, çamaşırçı kadın ve öğrenci girer.)*

Mübaşir- Senden korktuklarını zannettin, halbuki acıyorlardı sana. *(başka bir taraftan Şef ve polisler girer. Zil bir kez daha çalar. Son olarak Amca girer içeri.)*

Şef- *(polislere)* Şimdi artık kimseyi bırakmayın içeri.

Bay K- *(yavaş yavaş merdivenlerden inerek)* Demek hepiniz buradasınız öyle mi? Bayan Grubach?

Bn.Grubach- Aman Bay K, gayet tabii.

Bay K- Siz de ha Bayan Bürstner?

Bayan Bürstner- Hiç kaçırır mıyım? Heyecandan içim içime sığmıyor.

Bay K- Amca?

Amca- Evlat, inadı bırak, Avukatı geri al.

Bay K- Asla. Savunmamı kendim yapabilirim.

Avukat- Kişiler suçsuzluğu ispatlanıncaya kadar suçlu sayılır.

Bay K- Ama ben suçlu değilim.

Başkatip- Suçlular hep böyle söyler.

Avukat- Kendini savunabileceğini mi sanıyorsun?

Bay K- Direneceğim.

Avukat- Mahkemeye direnmekle eline ne geçecek? Deli olduğunu mu kanıtlamaya çalışıyorsun?

Bay K- Ben toplumun bir üyesiyim.

Avukat- Deli numarası yaparak kurtulmaya çalışıyorsun.

Bay K- Bence mahkeme beni deli olduğuma inandırmaya çalışıyor. Bana dünyanın saçma ve çıldırmış olduğunu kanıtlamaya çalışıyor. Evet davayı kaybettim. Ama siz de kaybettiniz.

Ses- Bay K. Bay Josef K. Yaklaşın lütfen. *(Bay K ışığa girer)* Mesleğiniz badanacılık öyle değil mi?

Bay K- Lütfen müsaade edin. Yanlış. Yanlışlık var. Anlamıştım zaten. Ben badanacı falan değilim büyük bir bankada masa şefiyim.

Ses- Olabilir, hiç önemli değil. Bir saattir sizi bekliyoruz.

Bay K- Nereden bilebilirdim ki? Kimse bana bişey söylemedi.

Ses- Orası bizi ilgilendirmez. Bir saat geç kaldınız, olan bu.

Bay K- Geç kaldım ya da kalmadım, karşınızdayım işte.

Ses- Evet ama biz artık sizi dinlemek zorunda değiliz. (es) Yine de bir istisna yapıp sizi dinleyeceğiz. Pekâlâ söz sizin.

Bay K- Bana badanacı olup olmadığımı sordunuz. Daha doğrusu bana Hiçbir şey sormadınız: Yanlış bilginizi bir yaman gerçek gibi başıma indirdiniz. İşte bu, bana karşı açılan bu davanın nasıl yürütüldüğünü açıkça gösteriyor. Size soruyorum; sorguya çekilen niçin bir başkası değil de benim? Bunu gerçekten bilmek isterdim. Söyleyebilir misiniz? Ben bilmiyorum. Belki siz arar bulursunuz: Önünüzde duran, sizin beyniniz ve yüreğiniz yerine geçen su koca defteri karıştırın bir kere daha. Her halde adım o defterde yazılıdır. Kim yazmış? Neden , niçin yazmış? Siz de bilmiyorsunuzdur: Verilen emirleri yerine getiriyorsunuz. Ve bu ad, her nasılsa benim olan bu ad, pekâlâ bir başkasının da olabilirdi; bir badanacının mesela. (*arkadan gülüşmeler duyulur*) Benim kadar suçsuz bir badanacının..Bu ad herhangi bir insanın..ama hayır; sizlerden birinin adı olmazdı. Sizler başka...Çünkü siz, Hiçbir suça bulaştırılmamak için hep suçlayanlar arasına dizilip oturmuşsunuz kurnazca.

Ses- Davanız Kötüye gidiyor Bay K.

Bay K- Bakın, tutuklu olduğumu söylüyorsunuz. Masum olduğumu ispat edemiyorum, çünkü yüklenen suçun ne olduğunu bilmiyorum. Suçum olmadığını ispat edemeyince de suçlu sayılıyorum. Bu berbat oyunu reddediyorum. Beni sürüklemeye çalıştığınız bu çıkmazı reddediyorum. Benim tutuklanmamın arkasında, saçma adaletinizin bütün görüntüleri arkasında bir örümcek ağı görüyorum...kocaman. Hepinizi içine alan...

Ses- Davanız kötüye gidiyor Bay K.

Bay K- Siz kimsiniz? Ne demek oluyor bu adalet komedyası? Neye şaşıyorum biliyor musunuz? Sizlerin de birer insan olmanıza.

Buradan çıkınca her biriniz evine gidicek, annenizi, karınızı, çocuklarınızı kucaklayacaksınız. Teker teker bakılınca her birinizin bir hayatı hatta belki de bir vicdanı olması, işte bu gerçekten şaşırtıcı. Ancak bir arada olunca kaya gibisiniz, birbirinizi koruyor ve kolluyorsunuz. Aslında her biriniz ötekinin kulu. Tutuklu olmadığımız halde biliyorum ki; benim kadar bile hür değilsiniz.

Sekizinci Sahne (Film):

(Bay K.'nin ışığı birden söner, arkadakiler yavaş yavaş kaybolurken iki polis Bay K'nın yanına gelir, polisler Bay K'nun koluna girer ve yürümeye başlarlar. Sonrasını beyaz perdeye yansıyan projeksiyonda izlemeye başlarız. Bay K ve koluna girmiş polisler, uzun yollardan, sokaklardan geçerler. Birden kırsala çıkarlar, dere tepe yürümeye başlarlar. Sonra ıssız bir yere gelirler. Burada büyük bir çukur vardır. Polisler Bay K'yu çukura indirir ve yere yatırır. Ceketini ve gömleğini çıkartırlar. Polislerden biri koca bir bıçak çıkarır, diğer polise uzatır. Bay K dizleri üzerine çöker, tam bir teslimiyet içindedir. Bıçağı alan polis bıçağı havaya kaldırır, saplayacakmış gibi yapar ama vazgeçer, bıçağı Bay K.'ya uzatır. Bay K. bıçağı almaz, bir an polislere bakar ve sırtır.)

Bay K- Hayır... Hayır... Beni siz öldürmek zorundasınız.

(Polisler korkar, onu çukurda bırakıp uzaklaşmaya başlarlar.)

Bay K- (Bağırarak) Korkaklar...Korkaklar...Beni öldürmek zorundasınız evet kaybettim ama siz de kaybettiniz...Korkaklar...

(Polislerden biri cebinden bir dinamit lokumu çıkartır, fitilini yakar ve çukura doğru, bay K'nun çok yakınına atar. Bay K bunu görür ve kahkahalarla gülmeye başlar, çok şiddetli güler. Polisler hızla kaçarken, çukurdan korkunç bir patlama sesi gelir...Film birden kesilir. Işık söner. Gölgeler yiter. Müzik girer.)

S O N

6. SONUÇ

Bu çalışmada, Franz Kafka'nın Dava adlı romanı oyunlaştırılmış ve oyunlaştırılan bu metin Epik Tiyatro'daki Y-Efeki öğeleri göz önünde tutularak analiz edilmiş, örnekler üzerinden kullanılarak incelenmiştir. Bu çalışmada istenen Dava romanını okuyanların zihninde başka bir yaklaşım yaratarak, oluşan bu bakış açısıyla romandan Epik bir oyun metni çıkarabilmektir. Franz Kafka'nın romanda yaratmak istediği düşsel anlatıyı, Epik Tiyatro'nun anlayışıyla harmanlayarak, birbirinden çok ayrı gibi görünen ve bölümlerden oluşan romanın, özünden ayrılmayarak bir tiyatro oyununa dönüşmesi sağlanmıştır.

Franz Kafka'nın 1912 yılında ağır buhran zamanlarında kaleme aldığı Dava romanının baş kahramanı Bay K.'nın sürüklendiği labirentler ne kendisini ne de okuyucuyu asla sonuca ulaştırmadığı gibi, zihinlerde de sürekli rahatsız edici sorular uyandırmıştır. Bu sorulara Kafka'nın izinden giderek cevaplandırma eğiliminde değil, bu soruları Epik Tiyatro'nun en güçlü dinamiği olan Y-Efeki ile seyirciye yöneltilmiştir.

Bu çalışmanın amacı; romandan uyarlanan metin doğrultusunda kurulan Epik dil ve karakterler sayesinde, Dava romanının en başından sonuna kadar var olan yüksek çelişkiyi işleyerek, kimi zaman özgün, kimi zaman orjinal anlatıya ve kurguya bağlı kalarak, Epik Tiyatronun seyirci ile asla kurmak istemediği özdeşleşme olgusundan uzak anlayışla, bir Tiyatro oyunu ortaya çıkarabilmek olmuştur.

KAYNAKÇA

- Brecht, B. (2011). *Epik Tiyatro*. Çev: Kamuran Şipal, İstanbul: Agora Yayınevi.
- Brod, M. (2010). *Kafka'da İnanç ve Umutsuzluk*. Çev: Kamuran Şipal, İstanbul: Cem Yayınevi.
- Canetti, E. (2010). *Öbür Dava*. Çev: Kamuran Şipal, İstanbul: Cem Yayınevi.
- Garaudy, R. (1991). *Kafka*. Çev: Mehmet H. Doğan, İstanbul: Payel Yayınevi.
- Kafka, F. (1983). *Günce*. Çev: Mazhar Candan, İstanbul: İmge Yayınevi.
- Kafka, F. (1992). *Dava*. Çev: Kamuran Şipal, İstanbul: Cem Yayınevi.
- Lövy, M. (2008). *Franz Kafka Boyun Eğmeyen Hayalperest*. Çev: Işık Ergüden, İstanbul: Versus Yayınevi.
- Piscator, E. (1985). *Politik Tiyatro*. Çev: Mustafa Ünlü, Suavi Güney, İstanbul: Metis Yayınevi.
- Robertson, R. (2007). *Kafka*. Çev: Elif Böke, Ankara: Dost Yayınevi.
- Stach, R. (2013). *Kafka Karar Yılları*. Çev: Sezer Duru, İstanbul: Sel Yayınevi.
- Wagenbach, K. (2008). *Franz Kafka Yaşam öyküsü*. Çev: Kamuran Şipal, İstanbul: Cem Yayınevi.

ÖZGEÇMİŞ

Cenk SÖZERİ

1993 yılında Mimar Sinan Üniversitesi Devlet Konservatuvarı Tiyatro Bölümünden (mezun olmuştur. Batakhane Güzeli, Bedava mı Sandın?, Afife Jale, Küçük Mozart, Ferhat'ın Yeni Acıları, Masal Bahçesi, Altın Göl, Kalbin Sesi, Aşk Gibi, Hisse-i Şayia, Son Perde, Bu Oyunun Adı Yok, Paramparça, LOZAN, İşler Karıştı Bebeğim, Kuvayi Milliye isimli Tiyatro oyunlarında; Çocuklar Duymasın, Aliye, Büyükannemin Konağı, Tatlı Hayat, Erguvan Yılları, Sıcak Saatler, Sakin Kasabanın Kadını, Ayşecik, İlk Aşk, Acı Günler, Gurur, Denizciler Geliyor, Hüsnü Bey Amca, İki kızkardeş, Gül ve Diken isimli TV dizileri ile Çılgılık Çılgılığa Sevda, Aziz Ayşe, Her Gece Bodrum, isimli Sinema Filminde rol almıştır.

Şirket Eğitimleri, Oyun uyarlama ve Yazarlığı ile bir çok Oyunda Yönetmenlik yapmış, Mesleği üzerine pek çok Workshop'a katılmıştır. Semiha Berksoy Akademi, Ekol Drama, Özel Görsel Sanatlar Akademisinde görev almıştır. Halen Yeditepe Üniversitesi veDoğuş Üniversitesi tiyatro klubünde yönetmen, yazar ve eğitimci olarak görev yapmaktadır.